

Головний редактор:
Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:
Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук;
С. Басенко; Ю. Ворона (секретар);
В. Загуменна, канд. пед. наук; С. Зворський, канд. іст. наук; Л. Нікіфоренко, В. Пашкова, д-р пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук;
Н. Розколуца; З. Савіна; В. Скарнь, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; І. Шевченко, канд. пед. наук

Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори: Світлана Басенко,
Наталія Маслово-Зоріна

Художник: Роман Чудновський

Верстка: Вікторія Пасічна

Фото на обкладинці і вкладці:
Роман Чудновський

Схвалено до друку
редакційною радою НПБУ
18.02.11

Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України

Реєстраційний № КВ 3254

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право
літературного редагування і скорочення
статей. Редакція може опублікувати
матеріали, не поділяючи точку зору автора

Рукописи не рецензуються і
не повертаються

Адреса редакції:
01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад
"Національна парламентська
бібліотека України", 2011
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 25.02.2011
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 19,5
Наклад 1800 прим. Зам. 21

Віддруковано в
Державному закладі
"Національна парламентська
бібліотека України"
Обкладинка ТОВ «ПОЛІГРАФ»

Зміст

Колонка головного редактора

4 **Вилегжаніна Т.** Закон про культуру: що далі?

Національній парламентській бібліотеці України – 145!
Здобутки за 5 років

5 **Микитенко А.** Електронна бібліотека «Культура України»

6 **Погонєць О.** Соціокультурна діяльність як візитівка НПБУ

7 **Круліковська О.** Центр правової інформації НПБУ

8 **Шалівський М.** Зал довідково-інформаційного обслуговування

8 **Ковальчук Г.** Чим є для нас «Парламентка»

Пам'ятки бібліотечної архітектури

11 **Зворський С.** Храм знань на дніпровському пагорбі: 3 історії будівлі Національної парламентської бібліотеки України

Сторінка фахівця

15 **Кононенко В.** Національна парламентська бібліотека України як центр професійної бібліографії

Інформаційні технології

17 **Ярошенко Т.** Бібліотека, бібліотекарі та користувачі бібліотек в епоху Веб 2.0: виклики часу

22 **Кузьмініч Т.** Фактографічні бази даних Національної бібліотеки Білорусі: новий етап розвитку

З досвіду роботи

25 **Богун Н.** Сучасна публічна бібліотека: нові пріоритети (За матеріалами зарубіжної фахової періодики)

Проекти і розвідки

28 **Райкова Г.** Проектна діяльність Бібліотечної Асамблеї Євразії

30 **Проект** Концепції «Української бібліотечної енциклопедії»

32 **Концепція** електронної бібліотеки «Культура України»

Рецензуємо

35 **Загуменна В.** Електронний журнал як засіб наукової комунікації та складова інформаційних ресурсів сучасної бібліотеки

Книжкова полиця

36 **Александрова О.** Книжка року 2010

37 **Ворона Ю.** Книгою року Бі-Бі-Сі-2010 названо роман Сергія Жадана «Ворошиловград»

39 **У Парижі** вийшов друком роман про Голодомор

Події, факти

39 **Малолітніх** злочинців засуджують у Німеччині до ... читання

40 **Німці** ходять у бібліотеки частіше, ніж на футбол

Бібліотека в правовому полі

41 **Закон** України № 2778-VI «Про культуру» (Витяг)

Персоналії

42 **Вітаємо** Леоніда Ілліча Бейліса

42 **Вітаємо** Любов Олексіївну Кирилюк

*Т. Вилегжаніна, генеральний директор
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»,
заслужений працівник культури України*

ЗАКОН ПРО КУЛЬТУРУ: ЩО ДАЛІ?

ДІЯЛЬНІСТЬ у різних сферах життя українського суспільства регулюється великою кількістю нормативно-правових актів – законів, президентських указів, постанов Кабінету Міністрів України, наказів центральних органів виконавчої влади тощо. Зокрема, в галузі культури і мистецтва вона донедавна регулювалася «Основами законодавства України про культуру» (1992). Але цей базовий закон із часом було доповнено іншими нормативно-правовими актами, наприклад, Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р., із наступними змінами та доповненнями). Аналогічні нормативно-правові акти було прийнято для кіно, музеїв, театрів, народної творчості, тобто саме життя зумовило необхідність внесення коректив у регулювання суспільних відносин у царині культури і мистецтв.

Майже 10 років здійснювалась активна робота з розроблення та прийняття нового базового закону про культуру, який мав три входження до Верховної Ради України (2004, 2007, 2010 рр.). І нарешті, 14 грудня 2010 р., Закон України «Про культуру» (див. витяг на с. 41–42) було ухвалено Верховною Радою України та підписано Президентом України В. Януковичем, у зв'язку з чим утратили чинність «Основи законодавства України про культуру».

Новий закон «визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них»¹. Відповідно до нього, «державна у пріоритетному порядку створює умови для: розвитку культури української нації, корінних народів та національних меншин України; збереження, відтворення та охорони історичного середовища; естетичного виховання громадян, передусім дітей та юнацтва; розширення культурної інфраструктури села» [розд. 1, ст. 4, п. 2].

Після оприлюднення цього довгоочікуваного документа фахівці, діячі культури і мистецтв, творча інтелігенція та громадськість по-різному реагували на його положення: одні – з оптимізмом, надією, що гірші часи для культури вже пройшли, інші – обережно-песимістично. Причому переважна більшість дотримувалася думки, що в законі не вистачає виписаних механізмів, які б дозволяли йому активно діяти.

На наш погляд, конкретні правові норми можуть і обов'язково будуть регулюватися підзаконними нормативно-правовими актами (указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства культури України).

Наприклад, зараз профільним міністерством, фахівцями провідних закладів культури опрацьовуються заходи щодо включення їх до Указу Президента України про оголошення 2012 р. Роком культури та відродження музеїв.

Пропозиції щодо діяльності бібліотечних закладів, підготовлені Державним закладом «Національна парламентська бібліотека України» (НПБУ) до проекту указу, стосуються відновлення програми поповнення бібліотечних фондів «Українська бібліотечна серія» та створення електронної бібліотеки «Культура України». Проект останньої ми розглядаємо як складову частину Національної електронної бібліотеки, на необхідність створення якої наголосив Президент України В. Янукович у Посланні до українського народу від 03.06.2010 р.

Електронна бібліотека «Культура України» – це інформаційний ресурс, який дозволить:

- сприяти інтеграції надбань культури народів України в європейський і світовий інформаційний простір; зміцнити культурні зв'язки; сформувати позитивний імідж України у світі;
- забезпечити рівну можливість безкоштовного доступу користувачів до надбань української культури і мистецтва за допомогою Інтернету;
- створити електронні копії друкованих документів з метою збереження культурної спадщини, що знаходиться у фондах бібліотек та інших закладів культури;
- підвищити ефективність використання бібліотечних та музейних фондів;
- надати можливість працювати одночасно з одним і тим же виданням багатьом користувачам.

Електронна бібліотека «Культура України» створюється фахівцями НПБУ, але до співпраці можуть бути залучені всі, хто сприймає філософію цього інтегрованого продукту та дотримується визначених вимог.

Концепцію створення даного ресурсу розміщено в цьому номері «Бібліотечної планети» (див. с. 32), тестову версію – на сайті НПБУ (<http://elib.nplu.org/>), тому запрошуємо колег до обговорення і співпраці.

У Законі України «Про культуру» (розділ IV) вперше введено поняття «Базова мережа закладів культури». Зокрема зазначається, що «існуючі заклади культури та заклади освіти сфери культу-

¹ Україна. Закони. Про культуру : Закон України № 2778-VI від 14.12.2010 // Голос України. – 2011. – 12 січ.

ри **автоматично** включаються до базової мережі» (ст. 2). Тобто закон не передбачає скорочення закладів культури, до яких належать і публічні бібліотеки. Таким чином законодавець намагається зберегти мережу закладів культури від скорочення. Але, якщо ввести всі бібліотеки до базової мережі «автоматично», то їх, по-перше, неможливо буде профінансувати за нормативами, а, по-друге, втрачається сенс створення базової мережі для удосконалення роботи, оптимізації мережі бібліотечних закладів у зв'язку з передбачуваною адміністративно-територіальною реформою.

Тому в кожному регіоні, місті, районі було б доцільно вивчити матеріально-технічний стан публічних бібліотек та визначити, які з них виконують свої корисні функції на належному рівні, а які мають удосконалювати власну діяльність. Слід ставити за мету не ліквідацію бібліотечного закладу, а його реорганізацію, впровадження чи розширення нестационарних форм бібліотечного обслуговування населення.

Щодо державних соціальних стандартів, то Законом визначено, що базова мережа закладів культури формується з метою «дотримання прав громадян України у сфері культури, забезпечення доступності національного культурного надбання, культурних благ та мистецької творчості шляхом дотримання державних соціальних нормативів у сфері обслуговування закладами культури» (розділ IV, ст. 22, п.1). Вищеназвана норма сьогодні не може бути втілена в життя саме через відсутність соціальних нормативів, і цю проблему якомога

швидше треба вирішувати шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів. Без цього неможливо визначити, яких саме фінансових витрат потребують заклади культури, котрі повинні фінансуватися так, як цього вимагає Закон «Про державні соціальні стандарти», тобто за нормативами. Доки ми не розірвемо це замкнуте коло, і культура в цілому, і бібліотеки як її складники, будуть фінансуватися за залишковим принципом: ледве-ледве – на комунальні послуги, не завжди – на охорону, інколи – на придбання книжок і періодичних видань, зовсім нічого – на нові меблі та комп'ютерну техніку...

І все ж таки у Законі України «Про культуру» багато позитивного: визначено цілі й принципи, якими керується і яких дотримується держава у сфері культури; унормовано розділ про оплату праці та соціальний захист працівників культури; закріплено норму про заборону виселення закладів культури з приміщень без надання їм іншого рівноцінного приміщення. Визначено також об'єкти культурного призначення, що не підлягають приватизації, і серед них – документи Державного бібліотечного фонду України.

Безумовно, новоприйнятий закон треба ретельно вивчати, співставляти його з іншими законодавчими актами, продумувати механізми його реалізації і домагатися їхнього нормативного закріплення у відповідних нормативно-правових актах. І головне, не бути байдужими, тому що, ті, хто бажає змін, мають змінитися самі. Треба починати з себе. Що ж, спробуємо!

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ – 145! ЗДОБУТКИ ЗА 5 РОКІВ

*А. Микитенко, завідувачка відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА «КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»

ЛИШЕ рік діє в НПБУ відділ електронної бібліотеки. Першим кроком у його діяльності стало розроблення концептуальних засад створення зазначеного інформаційного ресурсу, а основним завданням визначено розширення спектра інформаційних, передусім онлайн-послуг Бібліотеки шляхом надання вільного доступу до повних версій текстів видань, що знаходяться в її фонді.

Документні ресурси НПБУ є національним культурним надбанням нашого народу. Тому їхнє збереження також є важливим завданням, яке постало перед відділом електронної бібліотеки.

Слід зазначити, що НПБУ має певний досвід у роботі з оцифрування документів із власних фондів, що дало можливість визначитись із засадами оброблення і збереження документів в електрон-

ному форматі та надання вільного доступу до них через Інтернет.

У 2010 році було розпочато реалізацію нового проекту, який ініціювала НПБУ, – створення електронної бібліотеки «Культура України». Він є актуальним з огляду на сучасні тенденції інтеграції культури народів України в європейський і світовий інформаційний простір; зміцнення культурних зв'язків і формування позитивного іміджу України у світі, а також забезпечує рівну можливість безкоштовного доступу користувачів до надбань української культури та мистецтва за допомогою Інтернету.

Увагу зосереджено на створенні електронних копій друкованих документів зазначеної тематики, що має підвищити ефективність їхнього використання, розкрити фонд Бібліотеки з питань куль-

тури і мистецтв. Адже цифрові копії документів є зручними для перегляду, і з одним і тим самим виданням можна працювати одночасно багатьом користувачам. Також електронні копії дозволяють здійснювати роботу з інтегрованим інформаційним ресурсом Бібліотеки в єдиній точці доступу.

Основою даного проекту було обрано інтегровану модель створення електронної бібліотеки. Її суть полягає в тому, що учасники проекту зможуть об'єднувати свої ресурси в єдиному технологічному середовищі шляхом надання повних текстів оцифрованих видань відповідно до профілю комплектування, визначених форматів, технічних і уніфікованих вимог до контенту. В даному випадку нами використовуються цифрові образи документів у PDF, TIF, JPEG форматах, файл бібліографічного запису – у форматі MARC; зміст документа та анотації (українською, російською, англійською мовами) подаються у форматі TXT. Критеріями відбору документів для оцифрування є: стан їхньої збереженості; наукова, суспільна та історико-культурна цінність; відповідність тематиці профілю комплектування.

Ресурси проекту “Культура України” розміщено на окремому сайті (<http://elib.nplu.org/>) з дотриманням стильової єдності розділів, які художньо оформлено для візуально зручного сприйняття інформації (див. фото на вкладці, с. III).

Фонд цієї електронної бібліотеки складається з чотирьох колекцій: «Історія культури. Теорія культури. Культурологія», «Мистецтво», «Етнографія», «Заклади культури». Сайт наповнений мультимедійними елементами, які не заважають швидкості доступу до ресурсів, а навігація по ньому є простою та зручною.

Бібліотеки мають у своїх фондах велику кількість рідкісних і цінних документів, доступ користувачів до яких обмежено через незадовільний фізичний стан цих видань. Створення їхніх цифрових копій є одним із можливих варіантів збереження цих документів та надання вільного доступу до них через мережу Інтернет усім бажаючим.

*О. Погонєць, завідувачка відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»,
заслужений працівник культури України*

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВІЗИТІВКА НПБУ

У вересні 2009 року в Національній парламентській бібліотеці України було створено самостійний відділ соціокультурної діяльності, основними напрямками роботи якого визначено культурно-просвітницький, інформаційно-розвиваючий, творчий та релаксаційний з використанням як традиційних, так і нових форм. Це було зумовлено сучасною тенденцією розвитку бібліотек як культурних центрів, орієнтацією на індивідуальне обслуговування користувачів, необхідністю зосередження особливої уваги на задоволенні їхніх інформаційних, культурних, соціальних запитів.

На березень 2011 р. відбулося 39 масових заходів, серед яких: презентації творчих доробків вітчизняних видавництв, наукових та культурно-просвітницьких закладів і установ, представлення окремих видань, зустрічі з провідними діячами науки, літератури й культури. Було підготовлено 107 книжкових виставок, із них 2 віртуальні.

Окремої уваги заслуговує успішний довгостроковий проект бібліотечних Шевченкознавчих студій, який започатковано з метою підготовки до відзначення знаменної дати – 200-річчя від дня народження видатного українського поета, художника і мислителя Тараса Шевченка, та більш глибо-

кого вивчення й осягнення постаті Кобзаря, його спадщини, впливу на національне життя, місця у світовій історії та культурі. Відбулися 3 засідання студій, що висвітлювали стан і проблеми сучасного шевченкознавства, історію прижиттєвих видань творів поета, а також були присвячені виходу у світ альбому «Тарас Шевченко – академік гравюри» (див. фото на вкладці, с. II).

Важливим напрямом роботи є також розширення міжнародного співробітництва, в першу чергу, з представництвами дипломатичних місій, міжнародними організаціями, інформаційними і навчальними центрами. Успішно розвивалися партнерські стосунки з посольствами Китайської Народної Республіки, Болгарії, Російської Федерації.

Зі створенням відділу активізувалася робота Арт-галереї, де було презентовано 16 мистецьких та фотовиставок. Більшість із них слугували яскравим ілюстративним доповненням до тематичних книжкових експозицій, бібліотечних презентацій, державних, культурних подій чи свят (див. фото на вкладці, с. II).

Інформація з ілюстративним матеріалом щодо соціокультурної діяльності Бібліотеки, заходів, які плануються, або вже проведених, постійно розмі-

щується на сайті НПБУ (www.nplu.org), у розділах «Новини і події», «Шевченківський календар», «Арт-галерея».

Активізація цієї роботи, завдяки популяризації Бібліотеки, її документів та інформаційних ресур-

сів, сприяє залученню до Бібліотеки все більшої кількості користувачів різних вікових категорій та читацьких уподобань. За цей час на заходи до Бібліотеки завітали понад 3 500 зацікавлених громадян.

**О. Круліковська, головний бібліотекар
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»**

ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НПБУ

З метою розширення вільного доступу громадян до інформації правового характеру та удосконалення процесів обслуговування користувачів ресурсами з права на основі використання як традиційних, так і нових бібліотечно-інформаційних технологій у 2009 році в Бібліотеці створено Центр правової інформації (ЦПІ).

Для забезпечення оптимізації обслуговування користувачів у Центрі було проведено локальне дослідження «Бібліотека і правова інформація: користувач, ресурси, послуги», під час якого вивчалися споживачі правової інформації та їхні запити, інформаційні ресурси НПБУ, зокрема електронні, бібліотечні послуги.

Нині загальний фонд ЦПІ становить понад 7 тис. примірників. У відкритому доступі користувачі мають можливість ознайомитися з новими виданнями правового змісту: нормативно-правовими документами (кодексами, законами, постановами тощо); науковими коментарями і монографіями; довідковою та науково-популярною літературою; періодичними виданнями за останні 2 роки. Також надається доступ до електронних інформаційних ресурсів зазначеної тематики; постійно поновлюваних власних баз даних Бібліотеки; інформаційних ресурсів системи „Ліга : Закон”; комп’ютерного довідника із законодавства України „Дінай: Професіонал”; бази даних „Законодавство України”; світових інформаційних продуктів під час безкоштовних триал-доступів. Працівниками ЦПІ постійно надається консультаційна допомога щодо користування цими ресурсами (див. фото на вкладці, с. III).

Пріоритетним напрямом діяльності ЦПІ є надання користувачам довідково-інформаційних послуг. Від часу заснування Центр відвідали понад 10 500 осіб, які отримали близько 40 000 документів і яким було надано понад 600 тематичних довідок і близько 500 довідок із використанням ресурсів Інтернету, БД Бібліотеки. Здебільшого користувачів цікавлять питання пенсійної реформи, нарахування пенсій, питання спадкування, опікунства, дарування та приватизації майна.

Для інформування відвідувачів створено картотеки, готуються виставки нових надходжень документів.

На веб-сайті Бібліотеки, на сторінці «Центр правової інформації», вміщено відомості про ЦПІ, його ресурси, нові надходження літератури, є доступ до каталогу документного фонду.

У 2010 році на сторінці Центру створено нові рубрики: «Законодавство України» з посиланням на офіційний веб-сайт Верховної Ради України, «Органи державної влади України», «Органи судової влади», «Рада національної безпеки і оборони України», «Генеральна прокуратура України», «Центральна виборча комісія», які містять інформацію про ці державні структури з посиланням на їхні офіційні веб-сайти, а рубрика «Актуальна інформація» включає відомості про важливі події в житті країни, знаменні дати.

За сприяння Всеукраїнської спеціальної колегії з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю при Центрі розпочала роботу Громадська приймальня, головним завданням якої є надання безоплатної юридичної допомоги всім верствам населення. Відвідувачам надаються консультації, роз’яснення з правових питань, допомога у складанні документів правового характеру (звернень, окремих процесуальних документів). За час існування до Громадської приймальні звернулося понад 600 громадян із різноманітними проблемами, і високий рівень фахової підготовки юристів-консультантів дає можливість відповісти на всі запитання та надати відвідувачам кваліфіковану допомогу.

З січня 2011 року НПБУ бере участь у Національній кампанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року. В зв’язку з цим ЦПІ організував консультування юристів з даної проблеми. Постійно діє книжкова виставка на цю тему, а на веб-сайті Бібліотеки створено рубрику «Стоп насильству!», яка регулярно оновлюється.

Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що створення Центру правової інформації було вчасним і потрібним, а формування фонду з відкритим доступом на основі запитів користувачів дозволило більш оперативно та повно задовольняти ці запити.

*М. Шалівський, завідувач відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

ЗАЛ ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

РЕЗУЛЬТАТИ вивчення запитів користувачів НПБУ на інформаційно-бібліотечні послуги довели необхідність упровадження інноваційних технологій у роботу Бібліотеки з метою розширення можливостей доступу до її ресурсів, зокрема електронних.

Для цього в лютому 2008 року, після проведення капітального ремонту та переоснащення сучасними меблями читального залу № 2, було прийнято рішення організувати в ньому Зал довідково-інформаційного обслуговування (Зал ДІО; див. фото на вкладці, с. I). Таким чином, в одному місці у відкритому доступі було сконцентровано друковані довідкові видання – енциклопедії, словники, нормативні документи, літописи журнальних та газетних статей Книжкової палати України і т. ін. та організовано доступ до електронних інформаційних ресурсів, у т. ч. Інтернету. В разі необхідності, відвідувачі отримують допомогу чергового бібліографа в пошуку необхідної інформації в електронних ресурсах Бібліотеки та передплачених базах даних. Для цього в залі було обладнано 5 комп'ютерних читальних місць.

Згодом тут було відкрито Віртуальний читальний зал Електронної бібліотеки дисертацій Російської державної бібліотеки (ЕБД РДБ). Цей ресурс має великий попит серед користувачів: за весь період існування Віртуального читального залу до нього звернулися 4 тис. осіб, серед яких 65% – науковці та фахівці з вищою освітою.

Нові можливості для користувачів з'явилися з відкриттям у Залі ДІО Інтернет-центру, створеного відповідно до Угоди про грант між США та НПБУ. За кошти гранту було придбано 6 персональних

комп'ютерів, і користувачі Інтернет-центру отримали можливість безкоштовного доступу до інформаційних ресурсів Мережі наукового, освітнього, довідкового, законодавчого характеру, а також змогу ознайомитися з надбанням вітчизняної та світової культур.

За час роботи до Інтернет-центру звернулося близько 20 тис. користувачів, серед яких фахівці складають – 35%, студенти – 35%, науковці – 18%.

Завдяки безкоштовному доступу до ЕБД РДБ та до Інтернету зросла кількість користувачів Залу ДІО з вищою освітою та науковців, а також спостерігається щорічне збільшення (на 30%) чисельності відвідувань. Усього в 2008–2010 рр. Зал ДІО відвідали 53 тис. користувачів.

У грудні 2010 року Посольство Китайської Народної Республіки в Україні подарувало НПБУ 35 персональних комп'ютерів із сучасними ліцензійними операційними системами. Таким чином, Зал ДІО було повністю переоснащено, в т. ч. організовано 12 місць для обслуговування електронними БД та збільшено до 23-х кількість робочих місць Інтернет-центру. Урочисте відкриття та презентація оновленого читального залу відбулося за участю Надзвичайного і Повноважного Посла КНР в Україні пана Чжан Сіюня (див. фото на вкладці, с. III).

Зал ДІО, в якому встановлено плазмовий екран, впродовж останніх трьох років активно використовується і для проведення різноманітних соціокультурних заходів: науково-практичних конференцій, семінарів, творчих зустрічей, літературних вечорів, презентацій книг та наукових видань (див. фото на вкладці, с. III).

*Г. Ковальчук, заступник директора
Закарпатської обласної універсальної
наукової бібліотеки*

ЧИМ Є ДЛЯ НАС «ПАРЛАМЕНТКА»

БІБЛІОТЕКА не може стояти осторонь перетворень, що відбуваються в суспільстві. Життя вимагає руху та змін. Організаційно-методична, наукова діяльність головної книгозбірні країни – Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України» – на кожному етапі розвитку бібліотечної справи сприяла оновленню змісту, напрямів і форм роботи бібліотек країни. З часу, коли кожна книгозбірня отримала право самостійно визначати пріоритети своєї діяльності, першими порадниками стали фахівці НПБУ.

У неспокійному плінні щодення нерідко виникають цілком нові проблемні питання, що потребують негайної відповіді. І тоді рятівним кругом найчастіше буває дзвінок у «Парламентку» – так по-родинному скорочують зазвичай бібліотекарі повну назву головної публічної книгозбірні України.

Тож чим є для нас НПБУ? Якщо коротко – всім. І віддавна. Коли на зламі 1990-х з усією гостротою постало питання: як надати нового змісту і оновити форми бібліотечної діяльності, визначити функції та місію книгозбірень у нових умовах – позиція цієї бібліотеки була чіткою, а теоретична й практична допомога – надзвичайно важливою.

Коли восени 1998-го Закарпаття спіткало стихійне лихо – руйнівна повінь, від якої постраждали 50 бібліотек області, найбільшу допомогу у відновленні книжкових фондів міських, районних та сільських книгозбірень надала НПБУ і продовжує надавати сьогодні. Так, за останні кілька років із її обмінно-резервного фонду отримано понад 13,0 тис. книг, що є неоціненним для області, де поповнення фондів бібліотек окремих районів практично не фінансується.

Серед добрих справ «Парламентки» – підтримка сільських бібліотек Закарпаття. За результатами першого конкурсу «Сільська бібліотека року», переможці отримали бібліотечки нових, особливо актуальних для села книг, а також усі центральні бібліотеки краю одержали безцінний дар – перший Інформаційно-пошуковий тезаурус – результат копіткої праці фахівців НПБУ. Це не лише значно полегшило і дало змогу уніфікувати опрацювання документного потоку, але й дозволило бібліотекарям широко використовувати Тезаурус як термінологічний словник.

Своєрідним «майстер-класом» для бібліотечних працівників нашої області стали методичні розробки «Примірна тематика семінарів працівників районних і міських бібліотек». Їхні матеріали використовуються при підготовці заходів із підвищення кваліфікації працівників бібліотек різних рівнів. Саме ці видання спонукали започаткувати в області серію «Бібліо-клас», де вміщується інформація щодо проведених занять із застосуванням інноваційних форм навчання.

Не меншою популярністю серед працівників бібліотек користується серія «Публічна бібліотека». Так, видання «Стратегічне планування», «Місія», «Бібліотека та Інтернет», «Соціокультурна діяльність» допомогли оптимізувати плани і нашої, і центральних бібліотек області; а посібники «Від обслуговування населення – до співпраці з ним», «Бібліотечна професія: безперервне навчання» стали джерелом пошуку актуального матеріалу для проведення занять Школи керівника.

Працівники районних методичних центрів з нетерпінням чекають на наступні випуски. Особливо їх цікавлять питання методичної та управлінської діяльності, а також матеріали щодо вдосконалення роботи з дорослими користувачами.

Вкрай необхідними є юридичні консультації, які надає бібліотекам учений секретар НПБУ Н. Розколупа. А скільки часу зекономила «Парламентка» директорам, готуючи довідник «Бібліотека в правовому полі», що продовжує серію збірників

«Законодавство – бібліотекам України!» Тому що не завжди є можливість перечитати всі закони та інструкції. До речі, всі перелічені видання високо оцінюються викладачами Ужгородського коледжу культури і мистецтв. Вони використовують їх при підготовці своїх лекцій, практичних занять, адже ні нових навчальних програм, ні нових підручників, ні рекомендацій щодо інновацій в бібліотечній справі науковці наших вишів їм не пропонують!

В останні роки значно активізувалася діяльність науково-дослідницького відділу НПБУ в плані залучення до наукової роботи бібліотек усіх регіонів країни. Періодичні випуски інформаційно-аналітичного бюлетеня «Соціологічні дослідження в бібліотеках» допомагають регіональним книгозбірням обрати теми вивчень, розробити свої методики, визначити оптимальні варіанти організації цієї роботи. Крім того, участь у соціологічних дослідженнях, ініційованих НПБУ за її методикою, – це і навчання, і набутий досвід, і зміна пріоритетів, і визначення своїх упущень та шляхи удосконалення за всіма напрямками діяльності.

Для прикладу, долучившись до всеукраїнського дослідження «Публічні бібліотеки України в соціокультурному просторі регіону» (2007), фахівці бібліотек Закарпаття різних рівнів отримали уявлення про стан справ у цілому. Проведення дослідження у місті Береговому, де переважає угорськомовне населення, виявило низку проблем, які стали предметом вивчення протягом наступних років. Так, впродовж 2009–2010 років провідні фахівці Закарпатської ОУНБ (ЗОУНБ) здійснили моніторинг обслуговування бібліотеками угорського, словацького, німецького та румунського населення в місцях його компактного проживання.

Не менш резонансною була участь у дослідженнях 2004, 2008 років за методикою НПБУ «Комплектування фондів публічних бібліотек вітчизняними та виробничо-практичними журналами у галузі економіки, права», «Незадоволений читацький попит на вітчизняну книжкову продукцію, пропозиції щодо її видання та перевидання». Остання розвідка виявила не тільки низку проблем, котрі потребують вирішення на загальнодержавному рівні, але й такі, що можуть бути розв'язані книгозбірнями самотужки.

Організація дослідження «Сільська бібліотека на мапі України», також з ініціативи НПБУ, дала поштовх ініціюванню щорічного обласного огляду-конкурсу «Сільська бібліотека року», який проводиться з 2007 року. Ця форма роботи сприяла відчутним зрушенням у діяльності бібліотек на селі, підвищенню рівня їхнього матеріального забезпечення, налагодженню зв'язків із місцевою владою та зростанню авторитету серед сільської громади.

Досвід, набутий під час проведення соціологічних розвідок за методикою НПБУ, допоміг організувати кілька локальних досліджень ЗОУНБ. Серед них – «Роль української книги та її вплив на

формування національної свідомості”, “Бібліотечний фахівець: сучасні вимоги, майбутнє професії”, “Фаховий портрет бібліотечного спеціаліста області” (спільно з Ужгородським коледжем культури і мистецтв та заочним факультетом КНУКіМ). Результати цих вивчень лягають в основу навчально-виховної роботи навчальних закладів та діяльності ЦБС Закарпаття.

Широко використовуються в заходах з підвищення кваліфікації наших бібліотечних фахівців збірники наукових статей міжнародних науково-практичних конференцій, організованих НПБУ. Вони особливо цікаві залученням науковців та бібліотечних фахівців із різних країн СНД, оскільки досвід Росії та Білорусі нерідко більш прийнятний для освоєння, ніж ґрунтований на інших історичних традиціях досвід країн Західної Європи та Північної Америки. Зокрема, корисним для нас виявився досвід проведення у Калінінграді міжнародного книжкового фестивалю “С книгой – в 21 век”, викладений у статті Г. Райкової “Социальное партнёрство в продвижении чтения в публичных библиотеках России” (збірник наукових статей II Міжнародної науково-практичної конференції “Бібліотека і книга у контексті часу”; К., 2008), оскільки в прикордонному розташуванні, специфіці історії Калінінградської області та Закарпаття є чимало схожого, в тому числі, спостерігається інтерес до літератур країн-сусідів.

Не пройшов повз увагу наших працівників і збірник матеріалів круглого столу “Сучасний читач і бібліотека” (К., 2008). Зацікавлене обговорення фахівців виникло навколо статті “Вільний доступ до інформації та платні послуги в бібліотеках”, адже з проблемами та “каменями спотикання”, наведеними автором статті – заступником генерального директора НПБУ Г. Кириченко, наші працівники теж зустрічаються ледь не щоденно.

Варто відзначити, що видання збірників, які акумулюють матеріали науково-практичних конференцій, круглих столів, всеукраїнських семінарів, нерідко набувають багатофункціонального призначення, вони слугують і підвищенню кваліфікації бібліотекарів, і оптимізації планування, й сприяють пошуку нових ідей та вдосконаленню деяких бібліотечних процесів.

Відчутний вплив на якість методичної діяльності ЗОУНБ та рівень планово-звітної документації мала Школа методиста “Шляхи підвищення іміджу публічної бібліотеки в сучасних умовах” (листопад 2007 р.). Вдале поєднання теоретичних лекцій та консультацій із відвідуванням бібліотек, можливість обговорення почутого й побаченого “по живих слідах” – все це допомогло представнику нашої бібліотеки засвоїти і застосувати набуті знання в практичній діяльності. Значна частина опанованого досвіду лягла в основу планування проведення обласного семінару-тренінгу “Соціаль-

ні інновації в бібліотеках: методичний аспект” (жовтень, 2008 р.).

Але, врешті, ніщо не може замінити розкоші живого спілкування з колегами, яке дають науково-практичні конференції, Школа методиста, семінари та інші зустрічі в НПБУ або за її проводом. Щороку ми чекаємо на такі зустрічі, особливо, коли вони проводяться на базі однієї з обласних бібліотек України. Таке спілкування “наживо” сприяє налагодженню товариських контактів між бібліотеками різних областей, обміну найсвіжішими ідеями.

Цей живий зв’язок продовжує щоквартальний науково-виробничий журнал “Бібліотечна планета”, який на своїй орбіті тримає бібліотечну спільноту, охоплює все актуальне та важливе в житті книгозбірень України, а, головне – прищеплює смак до інновацій, до професійного експерименту. Завжди цікаві для фахівців рубрики “Сторінка методиста”, “Бібліотечне краєзнавство”, “Бібліотека і суспільство”. Отримуючи новий номер, традиційно шукаєш статті З. Савіної, І. Цуріної, О. Александрової, Ю. Ворони, В. Кононенко, Н. Казакової, Т. Богуш, Л. Бейліса, В. Пашкової, І. Шевченко, а також своїх колег О. Гаращенко, Н. Коротун, Н. Богзи, Н. Титової, І. Степаненко, І. Риб’янцевої, В. Ярошук. А пульс часу можна звіряти за “Колонкою головного редактора” Т. Вилегжаніної.

Щоденною “швидкою допомогою” для фахівців слугує методичний сайт НПБУ “Бібліотечному фахівцю”. Для нас важливо, що він охоплює широке коло питань бібліотечної діяльності, суміжних сфер і є прикладом організації віртуальної методичної служби.

Завжди корисна для нас і можливість побувати на культурно-мистецьких акціях, на які традиційно багата НПБУ та культурний простір столиці. Крім того, що тут можна зустрітися з відомими, цікавими, з незвичною біографією людьми, повчитись у справжніх фахівців мистецтва спілкування з будь-якою аудиторією та методики організації таких заходів, яку втілює в життя зав. відділу соціокультурної діяльності О. Погонєць і творчий колектив цього підрозділу.

Окремо хочеться відзначити особливу атмосферу спілкування фахівців головної книгозбірні України з колегами з регіонів. Кожен із нас відчуває себе бажаним гостем, членом великої бібліотечної родини, якого завжди готові вислухати і допомогти.

Отже, якщо підсумовувати, – окрім авторитетної інформаційної та ділової підтримки наша “Парламентка” допомагає навчатись і вчити, шукати й знаходити, порівнювати досвід різних бібліотек та визначати свої тактичні й стратегічні цілі, вона – порадник у професійних питаннях і помічник у фаховому зростанні.

*С. Зворський, к. іст. н., старший науковий співробітник,
завідувач сектору Українського науково-дослідного
інституту архівної справи та документознавства,
головний бібліотекар Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

ХРАМ ЗНАНЬ НА ДНІПРОВСЬКОМУ ПАГОРБІ

З історії будівлі Національної парламентської бібліотеки України

У березні 2011 р. Національна парламентська бібліотека відзначає одразу два ювілеї – 145-річчя від часу свого заснування і 100-річчя з моменту завершення зведення й початку експлуатації її головної будівлі, розташованої на вул. М. Грушевського, 1, яку давно визнано однією з архітектурних перлин столиці України. Історія будівництва і функціонування цієї споруди багата цікавими фактами та подіями, і ювілейна дата є вагомим підставою для більш детальної історичної розвідки про неї.

На початку ХХ ст. Київ був вже досить великим і по-європейськи облаштованим містом, яке стрімко розвивалося. Станом на 1907 р., у ньому проживало 404 тисячі, а в 1913 р. – уже 595 тисяч людей. У місті діяли понад 10 ліній електричного трамваю (першого в Російській імперії), водогін протяжністю понад 25 км, каналізація, телефонний зв'язок, електричне освітлення центральних вулиць і площ, кілька театрів, у тому числі величний оперний, низка музеїв, єдиний в Європі мурований двоповерховий цирк «Гіппо-палас» та багато інших об'єктів соціально-культурного призначення.

Відвертим дисонансом на цьому тлі виглядало становище міської публічної бібліотеки, яка від часу її заснування в 1866 р. не мала власного приміщення і через це була вимушена кілька разів змінювати адресу. Незважаючи на те, що книгозбірня перебувала у віданні міської Думи, «батьки міста» не приділяли їй належної уваги і загалом ставилися до її потреб «с полнейшим равнодушием і казенщиною» [1]. Водночас із року в рік зростала частка прогресивно налаштованих гласних із середовища інтелігенції, університетської професури, журналістів, педагогів¹, які розуміли, наскільки важливо для Києва і його мешканців мати добре обладнану та укомплектовану публічну книгозбірню.

Починаючи з липня 1891 р., бібліотека розміщувалася на першому поверсі, у тильній частині підковоподібної споруди Думи², де для читачів було виділено досить гарно облаштований зал, поділений колонами і декоративними перегородками на дві частини: в одній із них знаходилися столи й стільці для відвідувачів, у другій – шафи для зберігання фонду. Для газетного фонду було виділено підвальне приміщення. Однак на цьому позитив вичерпувався, а недоліків було набагато більше. Для міста, на-

селення якого бурхливо зростало, читальний зал на 30 осіб при середній відвідуваності 30 тис. на рік, був невеликим, а замалі приміщення не дозволяли вести належне комплектування фондів. Умови для читачів були вкрай поганими: низька стеля, відсутність вентиляції, вестибюля, гардероба, туалету, приміщення для курців; вікна виходили на затінений двір Думи, де знаходилася найбільша в Києві і дуже шумна біржа ломових візників. Ці та інші недоліки викликали справедливе невдоволення киян, яких підтримувала київська преса [2].

Незадовільне становище бібліотеки, неможливість її розвитку в таких умовах і потребу будівництва для неї окремого приміщення визнавав і тогочасний голова розпорядчого комітету книгозбірні, відомий історик, професор Університету св. Володимира Іван Лучицький [3]. Таку ж думку відстоював член розпорядчого комітету бібліотеки і гласний київської Думи Василь Солуха. З метою остаточного вирішення питання в міській управі члени комітету в 1902 р. обрали спеціальну, т. зв. «будівельну комісію» в складі І. Лучицького, В. Солухи, бібліотекаря Стефана Ярославського та запросили до неї одного з міських архітекторів.

21 жовтня того ж року комісія підготувала доповідну записку, в якій переконливо обґрунтовувалася нагальна необхідність спорудження спеціального приміщення для бібліотеки і, зокрема, пропонувалося обрати місцем для її будівництва ділянку на території популярного серед киян міського саду «Шато-де-Флер» (нині на його місці – стадіон «Динамо» ім. В. Лобановського). Поруч знаходилися міський Музей старожитностей і мистецтв (нині – Національний художній музей України), низка театрів, розважальних закладів (кафешантанів, шапіто тощо), Купецьке зібрання (нині – Національна філармонія України), які також охоче відвідувалися киянами.

Розташування поблизу них міської бібліотеки, на перетині шляхів, що ведуть на Печерськ, Поділ та Хрещатик, на думку членів будівельної комісії, давало можливість остаточно завершити формування в центрі міста культурно-мистецького комплексу, своєрідного «київського Монмартру».

Через кілька днів, заслухавши аргументи професора І. Лучицького, київська Дума більшістю голосів ухвалила рішення про спорудження спеціального приміщення для міської публічної біблі-

¹ Дехто з них входив до розпорядчого комітету бібліотеки – громадського органу управління закладом.

² Будівля Думи знаходилась у центрі Думської площі (нині – Майдан Незалежності); восени 1941 р. вона повністю згоріла, і після визволення Києва від нацистів її руїни розібрали.

отеки. Однак виконання цього рішення несподівано затягнулося на декілька років. Каменем спотикання, передусім, виявилось питання про вибір місця для бібліотеки. Всупереч рішенням Думи та її будівельної комісії розпочалися нескінченні бюрократичні зволікання, а деякі гласні, які, очевидно, лобіювали інтереси певних кіл, зацікавлених у привласненні спокусливого шматка землі в центрі міста, почали плести безперервні закулісні інтриги.

Відомо про декілька спроб ревізувати рішення Думи, які супроводжувалися гучними заявами, конфліктами, гострими суперечками. Зокрема, висувалися пропозиції відвести для будівництва приміщення бібліотеки іншу ділянку – на Театральній площі, поблизу міського оперного театру (нині – Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка), розмістити її на верхньому поверсі ще не збудованої споруди ... Бессарабського критого ринку, або ж на площі поруч із ним, чи на верхній терасі Володимирської гірки, поряд із римо-католицьким костюлом св. Олександра.

До честі розпорядчого комітету бібліотеки, він непохитно відстоював свою позицію і, незважаючи на шалений тиск, послідовно втілював у життя задекларований намір. На прохання комітету архітектор Едуард Брадтман склав кошторис проекту будівлі бібліотеки (орієнтовно він становив 150 тис. руб.), а в 1904 р. на двох спільних засіданнях будівельного комітету Думи та комісії публічної бібліотеки було всебічно розглянуто план спорудження приміщення книгозбірні, визначено основні принципи архітектурно-просторової композиції (два читальні зали, кількаповерхове книгосховище, фойє, гардероб, квартири для працівників книгозбірні, автономна котельня тощо). Пізніше ці принципи було творчо втілено в кресленнях, виконаних міським архітектором Олександром Кривошеєвим.

У бюджеті Думи 150 тис. руб. на будівництво бібліотеки не було. Щоб зібрати цю суму, було висунуто пропозицію організувати серед населення міста спеціальну 4,5-відсоткову облігаційну позику і доручено міському голові Іполиту Дьякову звернутися за відповідним дозволом до урядових структур. Протягом 1905–1906 рр. з цього питання тривало листування між Думою та Київським, Подільським і Волинським генерал-губернатором Володимиром Сухомлиновим. Нарешті, 7 грудня 1906 р. із Санкт-Петербурга надійшов дозвіл на використання позики: «Государь император, по положению Совета министров, в 24 день ноября 1906 года, высочайше повелеть соизволил на производство городом Киевом облигационного займа в 150 000 рублей нарицательных на следующих основаниях: 1. Полученные от реализации займа суммы имеют быть обращены на постройку здания городской публичной библиотеки...» [4].

У наступні два роки основні зусилля розпорядчого комітету бібліотеки було спрямовано на організацію роботи з розповсюдження облігацій позики і накопичення коштів для будівництва. Справа

посувалася досить мляво. Загалом було зібрано 124 тис. руб.

У серпні 1908 р. гласний Мойсей Волинський (журналіст за фахом) виступив у Думі із заявою про необхідність прискорення спорудження нового приміщення книгозбірні. Його підтримав голова розпорядчого комітету бібліотеки, професор Університету св. Володимира, юрист і бібліограф Леонід Білогриць-Котляревський. Тоді ж Думою, попри опір групи гласних, з перевагою лише в два голоси, було прийнято остаточне позитивне рішення щодо цього питання.

Ділянку для майбутнього будівництва безпосередньо на місці оглянула група авторитетних зодчих і діячів Думи на чолі з міським головою І. Дьяковим. Стосовно розташування споруди було вирішено, що вона фронтоном має виходити на Олександрівську вулицю (нині – вул. М. Грушевського) й розташовуватися дещо вище її рівня, трохи відступаючи від «червоної лінії».

Враховуючи суспільну важливість нової споруди, яка мала стати окрасою центру Києва, було вирішено провести всеросійський конкурс на кращий проект фасадів Київської міської публічної бібліотеки – головного (з виходом на вул. Олександрівську) і бічного (у сторону Хрещатика), в будь-якому стилі. У січні 1909 р. за поданням київської Думи в друкованому органі московського архітектурного товариства – журналі «Зодчий», та в інших періодичних виданнях було опубліковано відповідне оголошення. Задля об'єктивності за умовами конкурсу роботи мали надсилатися під девізами. Термін подання проектів був вкрай обмеженим – документи приймалися до 12.00 1 березня 1909 р. Для переможців конкурсу встановлювалися три грошові премії у розмірі 500, 300 і 200 руб.

Про авторитетність журі конкурсу свідчить те, що до його складу ввійшли міський голова І. Дьяков та найбільш відомі київські зодчі, автори багатьох чудових споруд, що є архітектурними пам'ятками міста: В. Безсмертний, П. Голландський, В. Городецький, О. Кобелев, О. Кривошеєв, В. Ніколаєв, Ф. Фальберг, Г. Шлейфер.

Конкурс викликав значний інтерес серед архітекторів. Незважаючи на обмежений термін, із Санкт-Петербурга, Москви, Одеси, Риги, Києва та інших міст і навіть містечок загалом було надіслано 37 проектів. Всі вони відповідали умовам конкурсу і були прийняті до розгляду журі. На його заключному засіданні в Думі 7 березня 1909 р. після таємного голосування було названо переможців. Найкращим визнали проект під девізом «Motto primavega» (автор – інженер із Санкт-Петербурга Микола Шехонін). Другу премію отримав петербурзький інженер, у майбутньому знаменитий український зодчий Павло Альошин, а третю – технік архітектури з Києва Микола Реутов.

На відміну від творчої частини конкурсу, його практичне втілення виявилось несподіваним. Проекти переможців Дума відхилила через те, що не мала необхідних коштів для реалізації хоча б одного з них. Зрештою за 100 руб. було куплено

проект під девізом «Знак запитання в колі» (див. фото на 2 с. обкл.), автором якого був київський цивільний архітектор Збігнев Кляве. Таким чином, вибір членами міської Думи проекту З. Кляве був зумовлений, насамперед, не його творчо-естетичними перевагами, а відносно дешевою практичною втіленням.

Тендер серед будівельних підрядників, проведений Думою 22 червня 1909 р., виграли відомі в місті підрядники Михайло Ільюшин та Яків Файбишенко. Саме вони запропонували найнижчу ціну за будівельні роботи (97 тис. руб.), яка була навіть меншою, ніж у складеному міським архітектором уточненому кошторисі, згідно з яким будівництво оцінювалося в 117 722 руб. [5].

Будівництво нового приміщення Київської міської публічної бібліотеки розпочалося без зволікань. Ще напередодні торгів, 20 червня 1909 р., відбулася урочиста церемонія закладання нової будівлі. Зведення книгозбірні велось швидкими темпами і в цілому було закінчено влітку 1910 р. Таким чином, спорудження бібліотеки зайняло близько одного року, незважаючи на те, що довелося виконати дуже великий обсяг земляних робіт (вручну зносити частину великого косогуру, робити глибокий фундамент), виправляти в процесі будівництва деякі технічні прорахунки проекту. Крім того, мурування стін споруди ускладнювалося через ґрунтові води і вкрай несприятливу погоду, бо осінь 1909 р. видалася занадто дощовою.

Монтажем спеціальної складної металевої конструкції, на якій трималися дах, стеля над великим читальним залом та скляний ліхтар над сходами, що ведуть на другий поверх будинку (див. фото на вкладці, с. IV), займалися фахівці відомої чеської фірми «Гретер, Криванек і К°», яка мала в Києві великий машинобудівний і котельний завод (нині – ВАТ НВП «Більшовик»).

Ще близько року зайняли внутрішні опоряджувальні роботи, тендер на які виграла фірма Арнушевського, перевезення і розстановка меблів і фонду бібліотеки. Всі роботи знаходилися під постійним контролем міських архітекторів О. Кривошеєва та Е. Братмана, міського голови І. Дьякова, а гласний Думи Ф. Фальберг, інженер і архітектор за фахом, на будівництві бував майже щодня. Дума неодноразово розглядала на своїх засіданнях питання про хід будівництва і технічного облаштування публічної книгозбірні, намагаючись вивести її на рівень кращих бібліотек Європи.

Нова споруда книгозбірні, фактично в парковій зоні, в оточенні дерев, безумовно, прикрасила центр Києва, який на той час переживав пік будівельного буму: новобудови, прибуткові будинки в центральній частині міста немов змагалися між собою різноманітністю стилів і багатством декоративного оздоблення. Будівля бібліотеки вдало вписалася в це середовище. Її архітектурне рішення вирізняється функціональною і художньо-естетичною єдністю. Надзвичайно вдалим є своєрідне «острівне» розташування будинку, що дало змогу забезпечити у великому читальному залі природне освітлення

одразу з трьох сторін. Асиметричне розташування корпусу підкреслює головний його об'єм, в якому розміщено вхід, вестибюль і великий читальний зал. До головного об'єму примикає допоміжний об'єм із скляним ліхтарем верхнього природного світла над розміщеними у центрі сходами і малим читальним залом. Боковий і задній фасади споруди повністю підпорядковані логіці функціонального процесу; сюди входять триповерхове книгосховище і службові приміщення.

Головний об'єм будівлі вирішено у формі ордерної системи з іонічними колонами, що обрамовують великі вікна з арочними завершеннями. Нижній поверх трактовано як високий подіум. Будинок вінчає могутній карниз і аттик. Вдало розв'язано головний вхід у приміщення, до якого ведуть оригінальні сходи, що розширюються донизу. За задумом З. Кляве, в нижній частині сходи мали увінчуватися парою красивих кованих фігурних ліхтарів на невисоких стовпах, але ця ідея не була втілена в життя, очевидно, через нестачу коштів. Високі масивні двері і балкон над входом надають будинку суспільного характеру (див. фото на обкл., с. 2, 3). Заглиблення за «червону лінію» забудови дозволило організувати невеликий курдонер, огорожений високою кованою фігурною огорожею, витриманою в дусі більш ранніх київських споруд зодчого Олександра Беретті. При погляді з вулиці, завдяки заглибленості в косогір і курдонеру, споруда видається невеликою, але це оманливе враження.

Загальний вигляд будинку, його архітектурні деталі нагадують епоху італійського Ренесансу з її прагненням до синтезу мистецтв, тому стиль споруди можна визначити як неоренесанс.

Ці ж стилістичні риси, щоправда більш стримано, простежуються і в оздобленні інтер'єрів книгозбірні.

Прикрашають бібліотеку урочистий вестибюль загальною площею понад 100 кв. метрів, з м'яким верхнім світлом, сходи з білого мармуру на другий поверх, ліпні орнаменти стін і стелі у великому читальному залі, який справедливо вважався найкращим у Києві. Цей зал, оточений з трьох боків великими вікнами, відзначається багатством світла й повітря і є головним приміщенням бібліотеки (див. фото на вкладці, с. I). Він зручний для читачів і майже безпосередньо примикає до книгосховища. На честь імператора Олександра II, з ім'ям якого пов'язані реформи 1860-х років, у тому числі у сфері освіти і культури, що й стали поштовхом до створення у Києві публічної книгозбірні, зал деякий час називався Олександрівським (рідкісний випадок, коли бібліотечний зал мав персоніфіковану назву).

Загалом на будівництво бібліотеки та її обладнання було витрачено близько 145 000 руб., тобто дещо більше, ніж передбачалося кошторисом.

Цікаво, що суспільне життя в новому приміщенні бібліотеки завирувало ще до її переїзду й офіційного відкриття. Прагнучи якомога ефективніше використати можливості новобудови (попри незавершеність опоряджувальних робіт) і, зокрема, те, що

просторі читальні зали ще були вільні від меблів, Дума дала дозвіл на проведення в них небачених досі в місті заходів – грандіозного аеробалу за участю кращих музикантів Києва і великої виставки повітроплавної техніки, супроводжуваних лекціями та конкурсами. Ці заходи відбулися на початку січня 1911 р. і, враховуючи величезний інтерес у той час до зародження авіації, їх відвідали кілька тисяч киян [6, с. 66-67].

Переїзд бібліотеки в нову будівлю розпочався з 15 березня 1911 р., а її урочисте відкриття й освячення відбулося 19 листопада того ж року за участю вищих адміністративних чинів та церковних ієрархів міста і Київської губернії, гласних Думи, членів бібліотечного комітету, чиновників, журналістів та ін.

У січні 1918 р. снаряд, випущений з важкої більшовицької гармати з лівого берега Дніпра, пробив східну стіну бібліотеки і вибухнув у книгосховищі, від струсу обвалився скляний ліхтар над сходами. Ці пошкодження вдалося досить швидко усунути.

Коли в ніч з 5 на 6 листопада 1943 р., відступаючи з Києва, гітлерівці в безсилій люті спалили бібліотеку, здавалося, що вона загнула остаточно. Фонди, каталоги, меблі й інше майно, недограбовані окупантами, згоріли вщент, а від споруди залишилися лише стіни, і навіть металеві перекриття даху від сильного вогню перекутило, мов нитки (див. фото на обкл., с. 3).

Повоєнне відродження бібліотеки відбувалося довго й важко. Її споруду спершу планували віддати сторонній організації з потужним будівельним ресурсом, а саму книгозбірню розмістити у малоприспособованих приміщеннях. Але зрештою бібліотеку було повністю відбудовано й заново укомплектовано фондами, що надходили з різних установ СРСР. З 18 квітня 1954 р. вона знову відчинила свої двері для читачів (до того 10 років книгозбірня працювала у непристосованих приміщеннях поблизу своєї відродженої будівлі).

Протягом століття кипить культурне життя в цій споруді (за винятком періоду з вересня 1941 р. по 18 квітня 1954 р.). Хоча за цей час багато що поблизу книгозбірні, яка тепер має назву Державний заклад «Національна парламентська бібліотека України», невпізнанно змінилося, бібліотечна будівля ззовні залишається такою ж, як і 100 років тому. На щастя, її не зачепили ніякі перебудови, добудови й реконструкції (хоча такі наміри проголошувалися неодноразово), тобто споруда зберегла свою автентичність.

Будівля бібліотеки визнана пам'яткою архітектури, про що свідчить меморіальна дошка біля її входу¹. Звичайно, протягом останніх 50 років у книгозбірні кілька разів виконувалися ремонтні роботи, останній капремонт, причому без припинення її діяльності, – зроблено кілька років тому. Комфортність перебування для читачів у ній помітно підвищилася.

Будівлю НПБУ слід розглядати як унікальне втілення творчої думки двох зодчих, котрі, можливо, навіть ніколи не спілкувалися між собою і працювали над своїми проектами одноосібно. Якщо про доробок О. Кривошеєва, який творив у Києві протягом багатьох років, фахівці більш-менш обізнані, то про З. Кляве, попри багаторічні пошуки, відомо дуже мало. Він виріс у сім'ї Леона Генріховича Кляве – відомого в Проскуріві (нині – м. Хмельницький) підприємця, гласного міської Думи, власника великого пивоварного заводу, де випускалися популярні сорти пива – «Баварське» і фірмове «Кляве» (останнє виробляється і в наші дні!). Перед Першою світовою війною З. Кляве мешкав на Хрещатику, потім на вул. Інститутській, отже, мав можливість щодня спостерігати, як поряд будувалося й жило повнокровним життям його дітище. Згодом він був запрошений до участі в проектуванні низки різнопланових будівель знаменитої Всеросійської промислової виставки 1913 р. у Києві, що слід оцінювати як визнання непересічних професійних здібностей архітектора. І все ж девіз, під яким З. Кляве подав на бібліотечний конкурс свій проект – «Знак запитання в колі», немов стосується й самої особистості зодчого, яка залишається загадкою. Навіть його ім'я та прізвище майже у всіх старих виданнях з історії архітектури Києва та путівниках по місту вказуються неправильно – як Ебіг [Леонтіївович] Клаве (це трапилося через те, що скорочений і не надто розбірливий підпис архітектора російською мовою в конкурсних документах – «Збиг.[нев] Кляве» було прочитано невірно, і ця помилка виявилася надзвичайно живучою). Так само грубою помилкою є поширена думка, що З. Кляве був одноосібним автором споруди бібліотеки.

О. Кривошеєву не пощастило в іншому – до недавнього часу в путівниках або довідниках про Київ та його архітектуру він не згадувався як один із співавторів будівлі бібліотеки і відповідальний за її спорудження. Тому цю статтю слід розглядати також як одну із спроб відродження історичної правди про двох київських зодчих.

Майже одночасно зі спорудою бібліотеки і неподалік від неї, в районі сучасної Поштової площі, на Подолі, було введено в дію зерновий елеватор Лазаря Бродського, що нині визнаний пам'яткою промислової архітектури. Починаючи з 1981 р., у цій будівлі, якій теж виповнилося 100 років, знаходяться основна частина фондів НПБУ та кілька її структурних підрозділів. Про непросту історію вказаного будинку, яка теж багата на події, про перипетії його перетворення у велике книгосховище – наша історична розвідка в наступному номері журналу.

Список використаної літератури

1. Судьба просветительных учреждений Киева. – К., 1890. – [6 с.]. – Відбиток з «Киевской старины».

¹Рішенням Київського міськвиконкому за № 1804 від 22.11.1982 р. споруда бібліотеки знаходиться під охороною держави (охоронне свідоцтво за № 30).

2. Несколько слов о городской публичной библиотеке // Киев. газ. – 1904. – № 288. – 17 окт.

3. Переписка со столичными ведомствами по поводу ходатайства Киевской городской Думы о решении выпуска облигационного займа на строение здания КГПБ [1905 р.]. – Центр. держ. іст. архів України, м. Київ. – Ф. 442, оп. 658, спр. 13.

4. Дело об облигационном займе города Киева для постройки здания КГПБ [1905–1906 рр.]. – Держ. архів Київської обл. – Ф. 442, оп. 658, од. зб. 131.

5. Торги на постройку здания городской публичной библиотеки // Киевлянин. – 1909. – № 171. – 23 июня.

6. Літопис Національної парламентської бібліотеки України. Ч. I : 1866 – лютий 1917 р. / Авт. кол. : П. Б. Гапченко, С. Л. Зворський, Л. М. Любаренко, О. О. Мастипан. – К., 1996. – 138 с.

СТОРИНКА ФАХІВЦЯ

**В. Кононенко, завідувачка відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»,
заслужений працівник культури України**

**НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ЯК ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ**

У статті подано характеристику адресованих бібліотечним працівникам поточних, кумулятивних, ретроспективних, персональних, біобібліографічних покажчиків, покажчиків змісту періодичних видань, покажчиків бібліографічних посібників, які готує Національна парламентська бібліотека України як центр професійної бібліографії.

Ключові слова: професійна бібліографія України, персональна бібліографія, Національна парламентська бібліотека України.

Національна парламентська бібліотека України (НПБУ) – єдина установа нашої держави, яка послідовно веде облік публікацій із проблем бібліотеко- і бібліографознавства. Основні завдання, що стоять перед НПБУ при підготовці професійних видань, – інформаційний супровід бібліотечної справи в Україні, сприяння системі безперервної освіти бібліотечних працівників, допомога в їхній професійній консолідації.

Перший покажчик «Бібліотекознавство і бібліографія України», адресований бібліотечним працівникам, вийшов у 1971 році. Нині професійна бібліографія представлена посібниками різних типів і видів. Серед них: поточні; кумулятивні; ретроспективні; персональні; біобібліографічні; покажчики змісту періодичних видань; покажчики бібліографічних посібників.

Мета поточного покажчика «Бібліотекознавство і бібліографія України» [1], що виходить двічі на рік упродовж 40 років, – сприяти інформаційному забезпеченню практичної, педагогічної, наукової діяльності бібліотекарів та фахівців суміжних дисциплін (книгознавство, документознавство).

З 1995 року один раз на п'ятиріччя виходять у світ кумулятивні науково-допоміжні посібники «Бібліотекознавство України» [2, 3], «Бібліотечна справа і бібліотекознавство України» [4], «Бібліографознавство України» [5, 6], які створюються в партнерстві з Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Короленка і за матеріалами яких можна проаналізувати як розвиток бібліотечної науки й практики, так і потік професійних публікацій.

За висловом професора, директора Бібліотеки Російської академії наук В. Леонова, кожне наукове дослідження починається з бібліографії і завершується ще більшою бібліографією. З цієї точки зору вартий уваги ретроспективний науково-допоміжний покажчик «Українське бібліотекознавство (1991–2008)», котрий розкриває напрями і особливості розвитку української бібліотечної науки на зламі сторіч. Він є серйозною джерелознавчою базою для подальшої роботи науковців, а також допомагає виявити диспропорції у висвітленні тієї або іншої проблеми, скорегувати плани розвитку наукових досліджень тощо.

Один із напрямів роботи НПБУ – створення аналітичної ретроспективної бібліографії вітчизняної періодики. Серед посібників, що розкривають зміст періодичних видань, котрі стали бібліографічною рідкістю, вирізняється покажчик «Бібліологічні вісті (1923–1930)» [7]. Він має велике наукове значення, оскільки журнал «Бібліологічні вісті» – неперевершене досі в Україні видання в галузі книгознавства, книговиробництва, історії книги, бібліотечної справи, бібліографії. Часопис проіснував усього 8 років, а наукова цінність його публікацій не застаріває й досі.

Загальновідомо, що умовою ефективного використання існуючих бібліографічних ресурсів є своєчасне інформування про них.

В Україні перший універсальний ретроспективний покажчик «Бібліографічні посібники УРСР, 1976–1980» (підготовлений Книжковою палатою України) побачив світ у 1985 році. Його хронологічним продовженням, але з обмеженням певних видів посібників, стало видання НПБУ «Посібники наукової бібліографії, підготовлені бібліотеками України в 1981–1990 рр.» [8].

Далі за хронологією передбачено видання в 2011 році вже підготовленого ретроспективного науково-допоміжного покажчика «Посібники наукової бібліографії, видані в Україні (1991–2005)». Об'єктом бібліографування стали понад дві тисячі бібліографічних джерел, опублікованих в Україні українською і російською мовами. На основі матеріалів посібника планується підготувати ряд публікацій, в яких буде проаналізовано бібліографічну діяльність у цілому і окремі її напрями. Видання надасть можливість виявити лакуни в бібліографічному забезпеченні різних галузей науки, економіки, культури. Вихід у світ покажчика такого типу завжди стає помітною подією, адже це певний підсумок діяльності бібліографів бібліотек різних типів і форм власності, інформаційних, наукових, архівних установ, вищих навчальних закладів тощо.

Сьогодні в Україні створюється велика кількість окремо виданих бібліографічних покажчиків і стрімко зростає масив фундаментальних прикнижкових бібліографій. Проте цей ресурс використовується недостатньо активно через відсутність спеціального видання, за допомогою якого можна було б легко відшукати відомості про бібліографічну продукцію.

Враховуючи це, НПБУ з 2009 р. щорічно видає покажчик бібліографічних посібників «Метабібліографія України» [9, 10]. У ньому представлено відомості про державні посібники; окремо видані бібліографічні покажчики (науково-допоміжні й рекомендаційні, поточні та ретроспективні, універсальні та галузеві – за винятком бібліографії малих форм); професійно-виробничі, бібліотечно-каталожні, видавничо-книготорговельні (окрім проспектів) покажчики; покажчики змісту періодичних видань; бібліографічні огляди, методико-бібліографічні матеріали з розгорнутими списками літератури; посібники, що реєструють праці організацій і наукових установ; біобібліографічні покажчики; прикнижкові посібники, бібліографію в підрядкових примітках (що включає не менше 100 позицій).

Прагнення розкрити життя і творчий доробок осіб, які відомі в історії, існувало завжди. Але в останні два десятиліття на тематику професійних видань вплинув інтерес до персональної бібліографії, що спалахнув з новою силою. Це зумовлено бажанням детально вивчити вітчизняну історію, висвітлити досягнення науки і культури через діяльність особи, тобто – персоніфікувати історію, показуючи життєвий і творчий шлях маловідомих, забутих діячів, або таких, твори яких були за-

боронені, а вони заслуговують на те, щоби про них знали. Це явище охопило галузь культури в цілому, і бібліотечну справу зокрема.

У 1993 р. за ініціативою професора Н. Королевич було засновано серію біобібліографічних нарисів «Видатні діячі української книги». Вона представлена виданнями про Ю. Меженка (1993), В. Дорошенка (1995), С. Маслова (1995), М. Ясинського (1995), Л. Биковського (1996), Ф. Максименка (1996), М. Плевака (1996), І. Бойка (1997) та ін. Основний принцип відбору імен для серії – приналежність особи до української культури, ступінь її культурно-історичної значущості.

Портрети-нарис, присвячені діячам книги, які були неповторними особистостями, допомагають усвідомити роль цих людей у розвитку української культури. Вони пройшли складний, часом тернистий шлях і діяльність їх, як правило, не було оцінено належним чином.

Згодом виникла необхідність розкрити досягнення наших сучасників, і серію було перейменовано в «Провідні діячі української книги». Тоді з'явилися випуски про А. Корнієнка, М. Слободяника, Василя і Євдокію Бабичів, Р. Жданову, В. Патоку, С. Сороковську, Н. Королевич, Г. Швецову-Водку та ін. У цій серії теоретичні питання, як правило, перетинаються з практичними, міститься інформація з питань теорії, історії, організації і методики бібліотечної справи, бібліографії, книгознавства.

Варто зазначити, що підготовка видань про діячів книги завжди вимагає значних пошукових зусиль. І тут доречно згадати Ю. Меженка, який багато років займався збиранням матеріалів про історію бібліографії. На його думку, надзвичайно важкою справою, можна сказати однією з найскладніших, є збирання відомостей про самих бібліографів. Лише про небагатьох із них є відомості біографічного характеру і тільки в окремих випадках – відносно повні списки їхніх праць [11].

Щоб створити основу для глибшого вивчення життя і діяльності фахівців у галузі бібліографії, НПБУ підготувала довідник «Українські бібліографи» [12], котрий містить біографічні відомості, інформацію щодо професійної діяльності, перелік праць і списки літератури про цих діячів.

До першого випуску довідника ввійшли 188, а до другого – 163 творчі біографії українських бібліографів – і тих, хто стояв біля витоків вітчизняної бібліографії, і наших сучасників. Ці особи не рівнозначні за величиною свого внеску в українську бібліографію, але кожна з них займає своє почесне місце в безперервній шерензі творців бібліографічної науки і практики. Подається також інформація про фахівців інших галузей, які активно працюють на бібліографічній ниві.

При формуванні концепції цього довідника автори керувалися позицією і вимогами до біобібліографічних праць відомого українського письменника, філософа, бібліографа І. Франка, який зазначав, що бажано, аби біографічний лексикон надавав відомості про всіх осіб, які чимось відрізнялися в житті, нехай це буде і незначна заслуга. Тільки

маючи інформацію про якомога більшу кількість діячів різного рівня, можна проникнути в глибину народного організму, в щонайтонші механізми народного відродження [13].

Завдяки тому, що в довіднику досить широко представлено роботи бібліографів, посібники різної типової і видової палітри, це видання виконує не лише довідкову функцію, але й є покажчиком бібліографії другого ступеня, джерелом вивчення історії української бібліографії. Всі персоналії в сукупності представляють широку панораму бібліографічної України, що є базою для осмислення історії і сучасного стану української бібліографії. Матеріали довідника сприятимуть висвітленню історії вітчизняної бібліографії, всебічному розкриттю складних, іноді трагічних шляхів її розвитку, безперечних досягнень і неминучих втрат.

Постійна увага НПБУ до створення професійних бібліографічних джерел зумовлена тим, що вони є не тільки джерелом інформації про стан бібліотечної справи, а й виконують важливу соціальну роль – об'єднують бібліотечну спільноту, формують єдиний професійний комунікативний простір, є запорукою передачі фахових цінностей, сприяють професійному зростанню кадрів [14].

Список літератури

1. Бібліотекознавство і бібліографія України : покажч. вид. за ... півріччя ... року / Нац. парлам. б-ка України. – К., 1971–2010... – Виходить 2 рази на рік.
2. Бібліотекознавство України (1991–1995) : наук.-

допом. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України, ХДНБ ім. В. Короленка. – К., 1991. – 161 с.

3. Бібліотекознавство України (1996–2000) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України, ХДНБ ім. В. Короленка. – К., 2004. – 288 с.

4. Бібліотечна справа і бібліотекознавство України (2001–2005) / Нац. парлам. б-ка України, ХДНБ ім. В. Короленка. – К., 2008. – 235 с.

5. Бібліографознавство України (1996–2000) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України, ХДНБ ім. В. Короленка. – К., 2005. – 187 с.

6. Бібліографознавство України (2001–2005) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України, ХДНБ ім. В. Короленка. – К., 2010. – 224 с.

7. «Бібліологічні вісті» (1923–1930) : систем. анот. покажч. / Нац. парлам. б-ка України. – К. : Абрис, 1996. – 160 с.

8. Посібники наукової бібліографії, підготовлені бібліотеками України в 1981–1990 рр. / Нац. парлам. б-ка України. – К., 1993. – 121 с.

9. Метабібліографія України (2007–2008) : покажч. бібліогр. посіб. / Нац. парлам. б-ка України. – К., 2009. – 263 с.

10. Метабібліографія України (2009) : покажч. бібліогр. посіб. / Нац. парлам. б-ка України. – К., 2010. – 248 с.

11. Меженко Ю. О портретах библиографов // Книга: исследование и материалы : сборник. – М., 1960. – Вып. 3. – С. 420.

12. Українські бібліографи : біогр. відом., проф. діяльн., бібліогр. / Нац. парлам. б-ка України. – К., 2008. – Вип. 1–2.

13. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Л., 1902. – Т. 46. – С. 27.

14. Матлина С. Г. Новые «игроки» на книжном поле // Библ. дело. – 2008. – № 2. – С. 5.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Т. Ярошенко, к. іст. н.,
віце-президент з інформаційного забезпечення та
директор наукової бібліотеки Національного університету «Киево-Могилянська академія»,
член Президії та керівник секції університетських бібліотек
Української бібліотечної асоціації, авторка блогів «Могилянська бібліотекарка»
та «Могилянська бібліотека», координатор з відкритого доступу в Україні
Консорціуму eifl.net, виконавчий директор проекту ELibUkr*

БІБЛІОТЕКА, БІБЛІОТЕКАРІ ТА КОРИСТУВАЧІ БІБЛІОТЕК В ЕПОХУ ВЕБ 2.0: ВИКЛИКИ ЧАСУ

У 2010 році вже майже третина українців – понад 20 млн осіб – активно використовували Інтернет. Кожен другий із них був зареєстрований «В контакте», кожен третій – в «Однокласниках». Майже 3 млн осіб налічує українська аудиторія Facebook, швидко зростає кількість українців на Twitter та в інших соціальних мережах. На 5 місці серед топ-100 сайтів в Україні – завантаження власних та перегляд відео на YouTube. Українська блогосфера щорічно зростає на 40% і нараховує вже понад 700 тисяч блогів, 120 тисяч із яких є активними.

Такого бурхливого зростання кількості активних користувачів Інтернет ще не знав ніколи, адже ще 10–15 років тому він був доступний нечисленним

представникам корпорацій та академічних громад (у т. ч. через бібліотеки). Мережа тоді нагадувала рух в одному напрямі, її користувачі лише використовували інформацію, яку для них хтось підготував і виклав. Нині Інтернет – не лише універсальне середовище для пошуку інформації, спілкування, навчання, розвитку наукових комунікацій, організації бізнесу, придбання товарів, послуг, розваг тощо. Наразі він твориться колективно! Ко-

жен користувач, навіть без особливих комп'ютерних знань чи навичок, легко стає співтворцем глобальної інформації. Знання, здібності та ресурси мільярдів людей на планеті самоорганізуються й перетворюються за допомогою Мережі в нову колективну силу, колективний розум. За допомогою блогів, вікі, чатів, соціальних мереж, підкастингів, фото- та відеосервісів, міток RSS, тегів, мешапів тощо створюється новий світ глобального партнерства, де кожен є його творцем.

Сайти, наповнення та популярність яких досягаються, в першу чергу, зусиллями та ресурсами не їхніх власників, а спільнотою користувачів, зацікавлених у розвитку сайту, складають новий клас сервісів, що визначають правила глобального середовища. Все це називають епохою Веб 2.0.

Концепція Веб 2.0 – результат спільного мозкового штурму видавництва O'Reilly Media та компанії MediaLive International у 2004 р. Трохи згодом у своїй програмній статті «Що таке Веб 2.0. Шаблони дизайну та бізнес-моделі для нового покоління програм» Тім О'Рейлі, засновник O'Reilly Media, Inc., заявив про новий напрям у розвитку Інтернету, за яким він бачить майбутнє. Свою концепцію він описує досить розпливчато: «Як багато інших важливих концепцій, Веб 2.0 не має чітких ознак (кордонів). Це скоріше, центр тяжіння». В статті немає чітких теоретичних визначень (натомість вони підмінюються численними прикладами різних Інтернет-кампаній та сервісів), але разом з тим наведено умови чи стандарти Веб 2.0, зокрема:

- недорогі продукти та сервіси, що масштабуються (тобто відкриті для доопрацювання, розвитку, удосконалення, а не завершені, «пакетні», продукти);
- контроль за унікальними джерелами даних, котрі збагачуються за рахунок залучення значного числа користувачів;
- ставлення до користувача як до співробітника;
- використання колективних інтелектуальних ресурсів;
- самообслуговування користувачів;
- спрощення призначеного для користувача інтерфейсу, розробок та бізнес-моделей¹.

Таким чином, можемо зробити висновок, що поняття Веб 2.0 охоплює, як мінімум, два аспекти: 1) власне ідеологію чи концепцію, котра в основному являє собою новий підхід до розуміння ролі користувача в Інтернет-комунікації та до організації самих засобів комунікації в Інтернеті; 2) технічні засоби, що використовуються для реалізації цих функцій (RSS, AJAX тощо).

Головною особливістю Веб 2.0 є покращання та пришвидшення взаємодії веб-сайтів з користувачами, що призвело до стрімкого зростання активності останніх. Це проявилось в участі в Інтернет-спільнотах (зокрема форумах); розміщенні коментарів на сайтах; веденні персональних журналів (блогів); розміщенні посилань у Світовому павутинні. Веб 2.0 запровадив активний обмін даними, зокрема експорт новин між сайтами; активну агрегацію інформації з сайтів.

У Веб 2.0 є немало критиків, які переконують, що з функціональної точки зору в ньому немає нічого такого, що би не існувало в Інтернеті раніше. Наприклад, Yahoo! – перша успішна Інтернет-кампанія, народилась як каталог чи директорія посилань – результат старанної роботи тисяч і тисяч користувачів. Чи Інтернет-аукціон із саморегульованою спільнотою eBay. Або відгуки (форуми, рецензії тощо) в найвідомішому Інтернет-книжковому магазині Amazon.com. Усе це так, але спробуємо з'ясувати, в чому різниця між Веб 1.0 та Веб 2.0 (див. таблицю 1 на с. 19).

Отже, основу Веб 2.0 складає, передусім, ідеологія, коли змінюється центр тяжіння, в основі якого – користувач, його знання та інформація, що він привносить в Мережу. Інтернет, таким чином, вже являє собою складні та багаторівневі комунікації користувачів (міжособистісні, професійні, тематичні, географічні, політичні, розважальні тощо).

Мережеві комунікації та технології Веб 2.0 вдало «вплітаються» і в бібліотечну діяльність, охоплюють все більше і більше бібліотечних послуг та сервісів, що дозволяє говорити про новий етап розвитку бібліотечної справи, який називають «Бібліотека 2.0»². Що таке Бібліотека 2.0? Її особливості в порівнянні з попереднім етапом роботи розглянула наша американська колега Карен Шнайдер (K.G. Schneider)³ (див. таблицю 2 на с. 20).

Іншими словами, бібліотека в епоху Веб 2.0 руйнує бар'єри (фізичні, географічні, часові, просторові), стає «всюдисущою» (everywhere) для користувачів і (що не менш важливо!) потрібною їм. Користувач бібліотеки є центром тяжіння, для нього – всі сервіси, ресурси, технології. Не електронний каталог сам по собі, не колекція сама для себе, не усні довідки чи консультації в стінах бібліотеки тощо, а реально потрібні сучасному користувачеві ресурси та сервіси, все більше і більше електронні та в режимі он-лайн. Причому користувач – не просто об'єкт бібліотечного впливу, але й часто співавтор бібліотечних сервісів та інформаційних ресурсів (через відгуки і пропозиції в соціальних мережах, в

¹ O'Reilly T. What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software [Electronic resource] / Tim O'Reilly // Spreading the Knowledge of Technology Innovators : Web-Site / O'Reilly Media, Inc. – Electronic data. – Sebastopol (California, USA), 2010. – Mode of access : <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>. – Title from the screen.

² Див, наприклад: Солов'яненко Д. Бібліотека-2.0: концепція бібліотеки другого покоління / Д. Солов'яненко // Бібл. вісн. – 2007. – № 5. – С. 10–20; Web 2.0 for librarians and information professionals / Ellyssa Kroski. – New York : Neal-Schuman Publishers, 2008. – 209 p.

³ Schneider K. Library 2.0 Cookbook / K. Schneider. – Режим доступу: <http://freerangelibrarian.com/presentations/slissouthafrica2006preconf.pdf>

Відмінності Веб 1.0 та Веб 2.0¹

Предмет обговорення	Веб 1.0	Веб 2.0	Нові риси
Учасники	1. Розробник і користувач 2. Автор контенту і читач	1. Користувач як співрозробник 2. Читач як співавтор 3. Товариство	Право на участь; скасування сторонньої регламентуючої сторони (модерації)
Програмне забезпечення	1. ПЗ створювалося для ПК 2. ПЗ – товар 3. Закриті вихідні коди, API 4. Ліцензійний продаж 5. Прив'язка ПЗ до обладнання 6. Націленість на винахід 7. Запланований реліз 8. Для перегляду контенту використовується браузер	1. ПЗ створюється для Веб 2. ПЗ – сервіс, додаток 3. Відкриті вихідні коди, API, open-source software 4. ПЗ може бути безкоштовним 5. ПЗ «поверх» обладнання 6. Пошук застосування вже винайденому 7. «Вічна бета» 8. Альтернативні засоби сприйняття	Веб як платформа; зняття та розмивання бар'єрів та обмежень (вільний доступ, універсальність, спрощення)
Контент	1. Поповнення баз даних: а) плата постачальнику контенту б) наймання добровольців 2. Дані організуються таксономічно (ієрархія рубрик) 3. Засоби збереження даних – каталог, бібліотека, сховище 4. Односторонні посилання 5. Форма представлення – персональні сторінки 6. Статичний сайт 7. Адресу має сторінка сайту 8. Джерело – розум автора контенту 9. Меню навігації сайту для роботи з даними цього сайту 10. Копірайт 11. Для сприйняття контенту потрібне відвідування сайту з переходом за посиланням чи закладкою	1. Поповнення баз даних – те, що має один, відразу стає доступним кожному 2. Дані організуються фолксономічно 3. Засоби використання даних – API-інтерфейси 4. Автоматичні двосторонні посилання 5. Форма представлення – блоги 6. Динамічний сайт 7. Адресу має мікроелемент контенту 8. Джерело – колективний розум 9. Інтерфейс для роботи з даними по всій мережі 10. «Вільна» ліцензія GNU FDL 11. Для сприйняття контенту не потрібне відвідування сайту – можливість читати RSS-стрічки	Мережа як єдиний колективний розум, атомізація контенту, агрегація, синдикація
Події	1. Замовлення та виготовлення програмного забезпечення 2. Публікація контенту авторами і сприйняття його читачами 3. Звертання до третьої особи-посередника для задіяння його ресурсів 4. Великі нечисленні угоди	1. Співпраця через відділ технічної підтримки програмного забезпечення 2. Взаємодія, додавання властивостей, цінності, створення спільного контенту кожним учасником 3. Самообслуговування, яке засновано на партнерській архітектурі сервісу – сервіс лише посередник між користувачами, які застосовують власні ресурси 4. Дрібні численні транзакції	Співпраця; самодіяльність; масові одиничні взаємовідносини
Цінність та вартість	1. Вся цінність – у ПЗ: хто володіє ПЗ, той і заробляє на цьому гроші 2. Інтернет цінний як джерело інформації	1. Вся цінність – у базах даних: хто володіє базами даних та сервісами для роботи з ними, той заробляє на цьому гроші 2. Інтернет цінний як інструмент комунікації	Робота з базами даних; сервіс, а не продукт; економія часу

¹ Веб 2.0 : [ст. у Вікіпедії]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Web_2.0.

Відмінності між Бібліотекою 1.0 та Бібліотекою 2.0 (за К. Шнайдер)

Бібліотека 1.0	Бібліотека 2.0
Закритий у сховищах фонд («закриті стелажі»)	Відкритий доступ до книг
Формування фондів «зверху»	Користувач може запропонувати книгу для поповнення фонду бібліотеки
Послуги, що доступні лише в стінах бібліотеки	Послуги доступні повсюди і повсякчас
Традиційний електронний каталог	Каталог з можливістю долучення коментарів та створення добірок книг
Розсилки новин	RSS-потік
Інформація як об'єкт використання	Інформація як засіб спілкування
Довідкове обслуговування по телефону чи персонально	Віртуальне довідкове обслуговування
Обмежені сервісні можливості	Широкий спектр послуг
Індивідуальна діяльність бібліотеки	Участь у корпоративних проєктах
Бібліотека розміщує інформацію на власному веб-сайті	Бібліотека має свій «простір» ще й у соціальних мережах, віртуальних світах

електронному каталозі, на блозі бібліотеки тощо). В такій бібліотеці, організованій за користувацькоцентристською парадигмою, легко і зручно надаються інформація, ресурси, знання споживачеві незалежно від того, де він знаходиться, в зручний для нього час. Принципи Веб 2.0 відкривають бібліотекам нові можливості для кращого обслуговування своїх користувачів та залучення нових.

Які ж основні проєкти та технології Веб 2.0, котрі варто знати й вміти використовувати бібліотекам і бібліотекарям? Коротко наведемо лише основні з них.

Однією з найважливіших у новому Веб стала технологія стандартизованого автоматичного розповсюдження (трансляції) онлайн-інформації – **RSS (Really Siple Syndication)** родини XML-форматів. Вона використовується для публікації та постачання інформації, що часто змінюється, – перегляду нових записів у блозі, заголовків новин, анонсів статей, зображень, аудіо- і відеоматеріалів (у стандартизованому форматі). Документ у стандарті RSS (який також інколи називають «стрічкою», «веб-стрічкою» або «каналом») складається з повного або часткового тексту та метаданих (дата і авторство). Синдикація контенту дозволяє автору чи редактору сайту надавати частково або повністю зміст сайту для публікації на іншому сайті. Сьогодні більшість сайтів уже автоматично проводять «агрегацію» новин, котрі публікуються іншими сайтами. Як правило, здійснюється синдикація лише заголовків новин, які через гіперпосилання відсилають користувача на сайт, де було опубліковано інформацію. Слід зазначити, що термін «RSS» часто використовують як узагальнену назву всіх веб-стрічок, включаючи ті, що мають формат, відмінний від RSS (наприклад, для стрічок у форматі Atom).

Бібліотеки застосовують технології RSS для відстеження користувачами (передплати) на новини та події з сайту бібліотеки чи з її е-каталогу, оглядів нових надходжень або передплати нових

ресурсів, інформування про нові сервіси чи заходи, зміни в режимі роботи, передплаті періодики, нові коментарі на бібліотечному блозі чи сторінці бібліотеки в соціальній мережі тощо. Є досить велика кількість додатків для створення RSS-міток, які бібліотекарі можуть легко використати, наприклад: Feedburner (www.feedburner.com), FeedYes (www.feedyes.com), FeedForAll (www.feedforall.com), FeedEditor (www.extralabs.net), RSS Creator (www.Webreference.com) та ін. Бібліотеки можуть використовувати RSS для переопублікування на своїх сайтах корисних матеріалів із інших сайтів (наприклад, оглядів кращих книг із New York Times Book Review), використовуючи такі додатки, як Feed2JS (<http://incsub.org/feed2js>), Feedroll (www.feedroll.com), Feedsweep (www.howdew.com/products/), Feedsplitter (<http://chxo.com>). Досить недавно з'явилися також додатки, що дозволяють «змішувати» мітки, створюючи нові (Remix RSS Feeds): FeedBlendr (www.fleadblender.com), RSS mix (www.rssmix.com) та ін. Зрештою, бібліотекарі можуть додати RSS-мітки до адреси своєї е-скриньки: Squeet (<http://squeet.com>) чи RMail (www.r-mail.org).

Блоги (від англ. blog – мережевий журнал, щоденник подій) – проста і зручна система публікації контенту, іншими словами, це веб-сайт, основний зміст якого – записи (зображення, мультимедіа), що регулярно поновлюються ведучим блогу та через коментарі іншими користувачами Мережі. Нині блоги – ключовий спосіб публікації новин в Інтернеті та проведення дискусій в он-лайн завдяки простоті використання та швидкості завантаження інформації в Мережу. Для блогів характерні досить короткі дописи, подані в зворотньо-хронологічному порядку (найновіші – спочатку). Публічність блогу забезпечує те, що читати його можуть всі охочі, а зареєстровані користувачі – дописувати свої коментарі чи вступати в дискусію з автором, у т. ч. через свої власні блоги. Взаємомережа блогів, їхнє пере-

плетіння через коментарі, посилання, контент тощо, співтовариство авторів та постійних користувачів називають блогосферою, а Мережу – «редагованим павутинням» (writable web). У світі щодня (!) створюється 120 тисяч нових блогів, і їхня кількість досягла вже понад 100 мільйонів.

Бібліоблогосфера (професійні для бібліотечної громади блоги) нараховує нині тисячі, в т. ч. вітчизняних, блогів. Серед популярних в Україні: «Творчість та інновації в українських бібліотеках» (<http://libinnovate.wordpress.com/>), «Пан бібліотекар» (<http://panbibliotekar.blogspot.com/>), «Бібліотечний автобан» (<http://bibliote4nyj-autoban.blogspot.com/>), «Методична служба публічних бібліотек Києва» (<http://olga-methodlibkyiv.blogspot.com/>), «Бібліотечний гопак» (<http://bibliote4nyj-gopak.blogspot.com/>), «Товариство Чернігівських Бібліофілів» (<http://tovcherbib.blogspot.com/>), неофіційний блог Центру для читачів зі спеціальними потребами Херсонської ОУНБ ім. Олеса Гончара «Бібліотека без бар'єров» (<http://om222.blogspot.com/>) та ін. Цікавими є блоги наших колег з близького («Мышь Библиотечная», «Ариадна Библиотечная», «Библиотекаря», «Как пройти в библиотеку», «2:0 в пользу читателей» – Росія, «Библиотекари Беларуси» та ін.) та далекого зарубіжжя (наприклад, США: Бібліотеки Конгресу – <http://blogs.loc.gov/loc/>, «Інформаційний тиранозавр» – <http://andyburkhardt.com>, Annoyed Librarian – <http://blog.libraryjournal.com/annoyedlibrarian>) та ін. Каталог закордонних бібліотечних блогів зібрано на LISWiki (http://liswiki.org/wiki/Main_Page) чи LISZen (www.lisZen.com).

Створити блог не просто, а дуже просто, використавши безкоштовне програмне забезпечення та хостинг, що допомагають навіть без особливих комп'ютерних навичок за лічені хвилини налаштувати та зареєструвати блог у Мережі, наприклад: WordPress – <http://wordpress.org> (на цій платформі створені навіть потужні The New York Times та Wall Street Journal); TypePade (www.typepad.com); MovableType (<http://www.movabletype.com>); LiveJournal (www.livejournal.com); VOX (www.vox.com); Blogger (www.blogger.com) та ін.

Бібліотеки використовують блоги, як правило, з такими цілями:

1. Як додатковий до офіційного сайту майданчик для популяризації своїх ресурсів і сервісів, ознайомлення з новинами, новими надходженнями до бібліотеки та активного спілкування зі своїми реальними й віртуальними користувачами.

2. Як місце для професійного спілкування з колегами.

Переважна кількість бібліоблогів України поки що націлена саме на останнє, і майже зовсім не звертається увага на можливості спілкування з користувачами. Це пояснюється, зрозуміло, прагненням до професійної дискусії та оприлюднення професійної

інформації, для чого недостатньо лише кількох друкованих професійних видань чи офіційних розділів бібліотечних сайтів. Останнім часом, до того ж, спілкування з користувачами, можливо, здійснюється і не в блогосфері, а в соціальних мережах, де бібліотеці легше знайти прихильників чи друзів, які часто самі знаходять її.

Отже, наступне – це соціальні мережі, тобто спільноти людей в Інтернеті зі схожими інтересами. Тут вони обмінюються повідомленнями, діляться інформацією чи займаються спільною діяльністю. Зв'язок здійснюється за допомогою внутрішньої пошти або миттєвого обміну повідомленнями. Наразі нараховується понад 200 соціальних мереж. Серед найпопулярніших у світі – Facebook (500 млн. користувачів), кількість прихильників якого збільшила нещодавня прем'єра фільму «Соціальна мережа», а засновника мережі Марка Цукерберга визнано Людиною 2010 року (рейтинг журналу «Times»). Серед найбільших також: MySpace, LinkedIn, «Однокласники», «Вконтакте», LiveJournal, Bebo, Orkut та ін. Швидко зростає кількість прихильників у Twitter, що являє собою систему мікроблогів і дозволяє надсилати короткі текстові повідомлення (до 140 символів). Цікавий додаток Hootsuite.com – безкоштовний веб-клієнт Twitter – надає можливість переглядати та оновлювати сторінки більше 40 соціальних мереж.

Бібліотеки так само використовують свою присутність у соціальних мережах для популяризації власних сервісів і ресурсів, активного спілкування з користувачами та залучення нових, а також, звичайно, для професійного спілкування (наприклад, групи IFLA чи ALA на LinkedIn та ін.)¹.

Ще один сервіс, який народився в епоху Веб 2.0, **відео-, фотохостинг** – спосіб створення та передачі візуальної інформації в Інтернеті, що дозволяє завантажувати, переглядати, використовувати в блогах, на сайтах тощо відповідно відео- чи фотоматеріали. Контент створюють та наповнюють власне самі користувачі. Серед найвідоміших тут: Flickr, Photobucket, Panoramio, Picasa, LifeStudio, 35Photo, ImageShack, Hiero.Ru тощо – для фото; YouTube, ailmotion, Games-TV, Google Video, Livestream, MyspaceTV, YahooVideo, MyVideo, Everyday Explorers, Openfilm, TeacherTube, RuTube, Vimeo, WorldMadeChannel, ЯндексВидео, Фламбер та ін. – для відео.

Вікі-сервіси (вікі – технології для створення сайтів, від гавайського «wikiwiki» – «швидко») – веб-сервіси, на яких документи зручно й швидко можуть спільно створюватися та редагуватися одночасно кількома користувачами. При цьому внесок кожного та авторство не обов'язково фіксуються. Найпотужнішим вікі-порталом у світі є знаменита сьогодні Вікіпедія (wikipedia.org) – вільна онлайнова багатомовна універсальна енциклопедія, що створюється сотнями тисяч авторів – добровольців

¹ Farkas M. Social software in libraries : building collaboration, communication, and community Online / Meredith G. Farkas. – Medford, N.J. : Information Today, 2007. – 320 p.

із усього світу. Кожен користувач може редагувати чи доповнювати існуючі матеріали, а нині це понад 17 млн статей 100 мовами світу¹.

Мешап (інакше «меш-ап», від англ. mash-up – змішувати) – веб-застосування, «народжені» шляхом змішування функціональності різних програмних інтерфейсів та джерел даних. З технічної точки зору мешап – це веб-сайт, який об'єднує дані з кількох джерел в одному сайті. Наприклад, поєднавши картографічні дані від Google Maps та інформацію з сайту бібліотеки, можна створити новий веб-сервіс: бібліотеку на карті світу з додатковими сервісами навігації тощо. А при поєднанні бібліографічної інформації з е-каталогу бібліотеки, наприклад, із інформацією про книги від Google Books чи іншого подібного порталу (звичайно, якщо вони там є), отримуємо в каталозі зображення обкладинки тощо². Нині нараховується понад 5 000 різних мешапів, 36% із яких використовують для картографічних сервісів, інші – для пошуку інформації, блоггінгів, реклами, новин, обмінів повідомленнями тощо. Одні мешапи дозволяють «змішувати» результати пошуків, ін-

ші – різноманітні візуалізації (фото, відео), деякі комбінують чи агрегують новини. Бібліотеки мають безліч можливостей для використання мешапів у більш цікавому й наповненому сервісами бібліотечному сайті, для розповсюдження новин чи сервісів, залучення нових користувачів бібліотеки та сайту³.

Мітки (теги) – ключові слова, що описують об'єкт або ж відносять його до якої-небудь категорії. Мітки присвоюються об'єкту, щоби визначити його місце серед інших об'єктів. З поняттям міток тісно пов'язано поняття фолксономії (народна класифікація, практика спільної категоризації інформації – посилає, фото, відеокліпів і т. ін. – шляхом міток, що обираються довільно).

Безумовно, говорячи про сервіси Веб 2.0 для бібліотек та бібліотекарів, потрібно ще згадати і про соціальні закладки, каталог 2.0, зміни в інформаційному, зокрема, довідковому обслуговуванні з використанням нових технологій та багато-багато іншого. Сподіваємося, всі ці теми будуть постійно присутні на сторінках «Бібліотечної планети» і в майбутньому.

¹ Див., наприклад: Грінченко В., Грінченко Т. Вікіпедія як елемент культури інформаційного суспільства / В. Грінченко, Т. Грінченко. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2010-10/a6.pdf>

² Library mashups : exploring new ways to deliver library data / edited by Nicole C. Engard. – Medford, N.J. : Information Today, Inc., 2009. – 334 р.

³ Довідник мешапів – Див.: <http://www.programmableweb.com/mashups/directory/>

*Т. Кузьмінч, к. іст. н.,
заступник директора з інформаційних ресурсів,
Національна бібліотека Білорусі, м. Мінськ*

ФАКТОГРАФІЧНІ БАЗИ ДАНИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ БІЛОРУСІ: НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ

Розглянуто сучасні підходи до формування в Національній бібліотеці Білорусі фактографічних баз даних (БД). Проаналізовано основні проблеми створення трьох найбільш значимих БД, питання формування фактографічних записів, що входять до цих ресурсів

ДЛЯ бібліотек достатньо традиційною практикою є створення фактографічної інформації. Це переліки подій, авторів, географічних та інших найменувань, які можуть бути як частиною основного тексту, методичного апарату видання, так і мати самостійну форму¹.

Фактографічній інформаційній продукції властиві такі особливості: однотипність та чітка впорядкованість елементів (записів), швидкість пошуку інформації, фрагментарність (вибірковість) її читання, достовірність відомостей, оперативність їхнього поповнення (за необхідності – коригування або

¹ Наприклад, у бібліографічний покажчик «Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 1922–1992» (Мінськ, 1992) як доповнення включено «Хроніку дзейнасці бібліятэкі. 1922–1992», де перераховано основні події історії названого закладу з відсиланнями до джерел опублікування чи відображення в архівних документах. До монографії «Нацыянальная бібліятэка Беларусі: новое здание – новая концепция развития» (Мінськ, 2007), виданої з нагоди 85-річчя НББ, як один із додатків включено «Хроніку строительства», де відстежено основні етапи будівництва нового приміщення НББ, а також фрагментарно – підготовку до її переїзду та переміщення вантажів. Основні тексти збірників «Здабыткі: дакументальныя помнікі на Беларусі», «Інфармацыйныя рэсурсы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі: праблеми фарміравання і выкарыстання» тощо супроводжуються фактографічною інформацією про авторів (прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи, посада), що, незважаючи на лаконічність, дозволяє ідентифікувати кожного з авторського колективу. З 1980 р. у НББ почала створюватися хроніка подій «Культурнае жыццё Беларусі» (пізніша назва – «Хроніка культурнага жыцця»). Зараз вона друкується у виданні «Аператыўная інфармацыя па культуры і мастацтву». Наводяться назви, дати та короткі описи фестивалів, конференцій, виставок, концертів, прем'єр тощо.

заміна), відсутність фактологічного аналізу і авторської інтерпретації в описі відображених об'єктів.

Використання електронних форм надання фактографічної інформації дозволяє не тільки збирати велику кількість фактографічних записів, ускладнювати їхню структуру (поєднувати в різних варіантах фактографічну, бібліографічну, графічну, аудіовізуальну та інші види інформації), створювати для користувачів оптимально зручний інформаційно-пошуковий режим, а й урізноманітнювати палітру цієї продукції. Ця тенденція є характерною і для діяльності Національної бібліотеки Білорусі (НББ). Особливий інте-рес становлять БД: авторитетних записів, «Беларусь у асобах і падзеях» і «Вучоныя Беларусі». Їхнє створення почалося в різні роки, при цьому використовувалися різноманітні програмні засоби, технологічні підходи, методичні рішення. Але вже сьогодні цей інформаційний масив можна розглядати окремим блоком. Подальше його формування відбуватиметься на корпоративних засадах за принципом взаємного використання та доповнення інформації.

БД «Беларусь у асобах і падзеях» почала формуватися з 1997 р. у середовищі MS DOS із використанням програмної системи xBase за спеціально розробленим рубрикаторм, який дозволив представити фактографічну інформацію значним блоком, структурувати її та уніфікувати однотипні записи. Робота з наповнення БД велася в плановому режимі. Пошук інформації відбувався в різних авторитетних джерелах. Для подальшого представлення накопиченого масиву даних з кінця 2006 р. почалося розроблення нового програмного продукту за допомогою програмно-технічних засобів НББ із використанням СУБД ORACLE 10g, а згодом конвертування створених 20 тис. записів, їхнє коригування та певне доопрацювання. В результаті розширилися функціональні можливості БД, більш сучасним та привабливим став інтерфейс, до фактографічних записів приєднано графічні образи різних об'єктів. У БД відображено фактографічні дані щодо осіб, які зробили значний внесок у розвиток Білорусі, найбільш важливих подій її історії, пам'яток історії та культури, організацій, підприємств, закладів тощо. Кожен із названих об'єктів характеризується всебічно. Наприклад, у відомостях стосовно певних персон вказуються всі відомі варіанти імен білоруською, російською, іноземними мовами, псевдоніми, криптоніми, духовні або світські імена, дати життя, місце народження, рід діяльності, премії, звання, а також наводяться назви територій, з якими пов'язані життя та/або діяльність цих людей. Інформація про події включає не тільки назви білоруською, російською та іншими мовами, але й основні дати, місця подій, імена основних учасників. До частини записів БД подаються бібліографічні посилання на джерела виявлення фактів.

Вищезгадана БД є підґрунтям для створення фактографічної електронної (Інтернет-варіант,

CD-ROM) і друкованої продукції поточного характеру – «Беларускі каляндар, ... год» (доповнення до видання «Новыя кнігі: на старонках беларускага друку»). Проте це тільки невеличкі хронологічні зрізи інформації. Обсяги та пошукові можливості самої БД значно ширше. Сьогодні читач має можливість доступу до багаторівневих фактографічних записів білорусознавчого характеру, створених на основі найавторитетніших джерел. За своєю суттю БД є країнознавчим довідником із значним спектром відображених об'єктів. Вона органічно входить до фактографічного сегмента національних інформаційних ресурсів, сприяє впорядкуванню емпіричних даних, розширенню і поліпшенню доступу до них користувачів. Разом з тим, їй не властиві «унікальні бібліотечні» характеристики, які притаманні БД авторитетних записів.

Формування авторитетних/нормативних записів у НББ почалося в 1998 р. на базі раніше створених масивів бібліографічних записів та конвертування машинних словників ключових слів у структуру авторитетних файлів. У 2001–2005 рр., спочатку за домовленістю між НББ та Фондом інформатизації Республіки Білорусь, а пізніше в рамках Державної програми «Електронная Беларусь» розроблено проєкт та створено національні бази даних авторитетних записів (автори, предметні рубрики тощо). Рівень результатів розроблення цього проєкту відповідав світовим вимогам щодо подібних робіт, у т. ч.:

- охоплено всі передбачені міжнародним форматом UNIMARC/A типи об'єктів (ентитетів) авторитетного контролю (в той час робота з авторитетного контролю в таких обсягах проводилася вперше на території СНД та інших країн колишнього СРСР);

- створено програмне забезпечення та формат надання інформації¹, що дозволило на світовому рівні формувати авторитетні записи, обмінюватися ними з будь-якою сучасною інформаційною системою;

- підготовлено необхідну методичну документацію для поповнення БД у режимі он-лайн;

- сформовано дослідний масив авторитетних записів на імена осіб, назви колективів, родові імена, географічні назви, тематичні предмети, уніфіковані назви й інші типи об'єктів. Цей масив згодом став частиною національної БД авторитетних записів, яка нерозривно пов'язана із записами електронного каталогу НББ і зведеного електронного каталогу бібліотек Білорусі. Зараз здійснюється оновлення сукупного масиву записів НББ, РНТБ і ЦНБ для проведення роботи з корпоративної каталогізації та синхронного поповнення зведеного електронного каталогу.

З переходом на нове програмне забезпечення НББ отримала можливість вести національну БД авторитетних записів у режимі поточної каталогізації та одночасно корегувати ретроспективний масив. Сьогодні створюються авторитетні записи на 11 найменувань об'єктів. Загальна кількість цих записів складає

¹ Ильина С. В. Национальные коммуникативные форматы BELMARC для библиографических и авторитетных данных [Электронный ресурс] : (метод. материалы) / С. В. Ильина [и др.]. – Минск : Нац. б-ка Беларуси, 2006. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. Системные требования: Intel Pentium II/RAM 64/SVGA; Windows 98. – Заглавие с титульного экрана.

понад 220 тис.¹ Цей фактографічний масив дозволяє не тільки описати певні об'єкти (з особливою увагою та глибиною – національні), але й установити зв'язки між документами, в яких їх відображено.

Авторитетні записи створюються на основі конкретного документа як елемент його пошукового образу та, природно, містять лаконічні, а часом і мінімальні відомості довідкового характеру. Масив у цілому знаходиться в режимі постійного корегування. Він містить: авторитетні записи (з попередньою та встановленою формами заголовка) і прототипи; повні та часткові авторитетні записи; довідкові й посилавальні записи; основні та варіантні форми заголовків. У цьому сенсі (стан незавершеності частини записів) масив відрізняється від універсальних довідкових видань. Але є й низка переваг:

- велика джерелознавча БД, що постійно поповнюється;
- зв'язок з конкретним документом, за формальними або змістовними характеристиками якого створюється авторитетний запис;
- зв'язок об'єкта з певним сегментом ретроспективного масиву, що виокремлюється за цим об'єктом;
 - точний перелік типів об'єктів, котрі описуються;
 - відображення значного масиву об'єктів;
 - встановлення зв'язку між заголовками й поняттями різних рівнів;
 - підкріплення формулювань інформацією зі словників, довідників, енциклопедій тощо;
 - опис об'єктів, котрі не відображено в довідкових виданнях (нових наукових термінів, осіб, колективів і т. ін.);
 - уніфікована структура однотипних записів (відповідно до формату й методичних рекомендацій з його застосування).

Крім того, авторитетні записи створюються до бібліографічних записів і на документи, в котрих, можливо, вперше описується який-небудь об'єкт. У цьому випадку створюється нова фактографічна інформація про об'єкт, який вже заявлений через документний потік, але ще відсутній в енциклопедіях, довідниках, словниках. Причому вона створюється синхронно з бібліографічним відображенням документа, в якому описано певний об'єкт.

Разом з тим НББ стикається із проблемою пошуку інформації для ідентифікації й додаткового опису такого об'єкта. Це серйозна проблема, яка іноді змушує обмежувати подання інформації тільки одним заголовком або зовсім короткими відомостями й потім неодноразово повертатися до запису. Особливо вона загострюється при створенні авторитетних записів на ім'я особи (автора тексту, іноді персоналії), коли необхідно давати відомості не тільки про відомих учених, які мають численні публікації, але й про нових для наукового співтовариства авторів. До того ж у вітчизняній друкованій інформаційній продукції, на жаль, майже відсутні галузеві енциклопедії й біо-

графічні словники, що дають можливість розширювати спектр персоналій у порівнянні з відповідними універсальними виданнями.

Перед бібліотеками постає питання пошуку авторитетних джерел фактографічної інформації, які б майже синхронно з виходом документа давали відомості про нові персони або зміни в діяльності вже відомих.

На наш погляд, знайдено хороший алгоритм формування даного довідкового масиву та одночасно створення цікавого інформаційного продукту, який за планованим обсягом і підходами не має аналогів у вітчизняній бібліотечній практиці.

У кінці 2008 р. НББ виступила з ініціативою корпоративного формування фактографічної БД «Вучонья Беларусі». Головними її творцями мають стати спочатку НББ, бібліотеки вищих навчальних закладів, а в перспективі – республіканські та обласні бібліотеки. На даний момент договори про спільну роботу НББ підписала з Білоруським державним університетом, Білоруським національним технічним університетом, Білоруським державним економічним університетом, Білоруським державним технологічним університетом, Могильовським державним університетом ім. А. Кулешова. Бібліотекам запропоновано програмне забезпечення, методику збирання емпіричних даних, технологію роботи зі створення фактографічних записів. Планується оперативно відображати в режимі формування авторитетного запису відомості персонального характеру про білоруських учених – викладачів вищезгаданих ВНЗ країни.

Поки за межами проекту залишається фактографічна інформація, яку створюють інші бібліотеки. Вони самостійно формують відповідні БД (наприклад, Центральна наукова бібліотека НАН Білорусі) або беруть участь у створенні зарубіжних БД (приміром, Республіканська наукова медична бібліотека). На цьому етапі доцільно було б апробувати вироблений алгоритм із використанням єдиного програмного забезпечення; створити оригінальний інтерфейс; протестувати пошукові можливості, підходи до адміністрування і вирішення організаційних, методичних питань, що виникають; з'ясувати можливості приєднання до проекту інших бібліотек тощо.

Розвиток БД має здійснюватися не лише за рахунок приєднання нових учасників, розширення об'єктів відображення, але й посилення зв'язків масиву з національною БД авторитетних записів; ускладнення структури запису (в перспективі до фактографічних відомостей додаватимуться бібліографічні й, можливо, графічні та повнотекстові матеріали); синхронізації відображення відомостей із науковими публікаціями тієї або іншої особи, бібліографічними записами в локальних і зведеному електронних каталогах.

Реалізація такого проекту дозволить на корпоративній основі створювати оригінальний національ-

¹ Назви колективів – понад 21 700 записів, предмети – більше 93 260, імена осіб – понад 80 460, географічні назви – більше 15 000, торговельні марки – 818, родові імена – 337, уніфіковані заголовки – 1 493, імена/заголовки – 2 599, імена/узагальнюючі заголовки – 16, місця видання – 1 240, форми, жанри або фізичні характеристики документів – понад 4 150.

ний інформаційний ресурс; оперативно вносити корективи в нього і національну БД авторитетних записів; забезпечити точність опису об'єктів та комплексність надання інформації; реалізувати єдині методичні підходи до створення фактографічної інформації; апробувати створення авторитетних записів фахівцями бібліотек-учасниць.

Таким чином, розглянуті БД є оригінальними фактографічними БД – електронними інформаційними ресурсами енциклопедичного характеру, що оперативно оновлюються. Спостерігається часткове дублювання інформації щодо осіб, установ та організацій. Але на рівні використання цих відомостей воно є виправданим і навіть доцільним: читачеві пропонуються різні за складом масиви з органічно включеними частинами, які забезпечують смислову завершеність окремої БД. Кожна БД при цьому виконує свої специфічні завдання, має свій репертуар об'єктів відзеркалення, свої перспективи розвитку.

На рівні створення записів необхідно прагнути до одноразовості оброблення об'єктів, синхронізації створення і/або зміни записів, причому в усіх вищезгаданих БД. Нині це поки що неможливо. Масив записів БД «Беларусь у особах і падзеях» свого часу був конвертований у структуру авторитетних записів і зараз використовується при формуванні на-

ціональної БД авторитетних записів як своєрідний накопичувач-довідник, оновлення якого можливе тільки через додаткове конвертування. Зміни в цих БД, на жаль, не синхронізовано, що призводить не лише до додаткових часових затрат, але й до неминучих розбіжностей у поданні матеріалу.

Реалізація задуманих організаційних рішень зі створення БД «Вучонья Беларусі» та поповнення/корегування національної БД авторитетних записів дозволить виробити ідеальний алгоритм формування загальної частини цих масивів.

У найближчій перспективі спільними зусиллями бібліотек Білорусі можливе створення оперативно поновлюваних білорусознавчих фактографічних масивів із широким спектром об'єктів відображення та різними зв'язками з джерелами первинної інформації; надання окремими блоками відомостей персонального і подієвого характеру. На їхній фактографічній основі можливе створення повнотекстових ресурсів відкритого доступу. Це забезпечить успішне формування і постійну актуалізацію довідкової бази енциклопедичного рівня, що займатиме виключно важливе місце у фактографічному сегменті національних інформаційних ресурсів.

Переклад з російської Ю. Ворони

З ДОСВІДУ РОБОТИ

Н. Богун,
головний бібліотекар Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»

СУЧАСНА ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА: НОВІ ПРІОРИТЕТИ

(За матеріалами зарубіжної фахової періодики)

ЩОБ залишатися цікавими, привабливими і потрібними для користувачів, бібліотеки сьогодні намагаються йти в ногу з часом і, перш за все, не відставати у технічному оснащенні та запровадженні новітніх технологій; розширюють сферу своїх послуг; намагаючись бути поміченими, вдаються до найрізноманітніших популяризаторських заходів.

Несподівано позитивним виявився вплив фінансової кризи на публічні бібліотеки, зокрема в Америці, коли через обмеженість у коштах люди почали звертатися до ПБ із розрахунку знайти тут безкоштовний доступ до Інтернету, кваліфіковану допомогу щодо навігації у Вебі та доступне місце для проведення дозвілля.

У наш час інформаційного вибуху і наступальності ходи новітніх технологій бібліотеки як основні хранителі інформації виявляють стурбованість щодо свого майбутнього. Чи не стануть Інтернет та широке запровадження електронних медіа причиною того, що бібліотеки втратять свою цінність і значення для суспільства? Навіщо йти до бібліотеки, витратити час, якщо майже все – від публікації в науковому журналі або газеті до багатьох книжок – можна, не виходячи з дому, знайти у Світовому павутинні? Так, це сучас-

ні реалії і до певної міри вони пояснюють тенденцію до зменшення відвідуваності бібліотек. Та все ж, обминаючи бібліотеки, люди чомусь не перестають купувати книжки... Ця ситуація змусила чимало бібліотек критично подивитися на себе і свою діяльність, переглянути деякі усталені підходи.

Щоб залишатися сьогодні цікавими, привабливими і потрібними для суспільства, бібліотеки за кордоном намагаються не тільки надавати споживачам можливість скористатися сучасними технічними досягненнями, але й урізноманітнюють свої послуги, перетворюючись із суто інформаційних у культурно-дозвільні центри. Нині багато бібліотек обладнано комп'ютерною технікою, вони мають електронні каталоги, створюють цифрові колекції, надають доступ до існуючих цифрових баз даних, користувачі в цих закладах мають доступ до Інтернету, завдяки чому можуть вирішувати свої різноманітні проблеми.

Так, за результатами дослідження, що здійснивалося Американською бібліотечною асоціацією (це вже третя розвідка, проведена за фінансової підтримки фонду Мелінди і Білла Гейтсів), було з'ясовано, що станом на 2009 р. у США:

– понад 71% бібліотек є, нерідко, єдиним безкоштовним місцем доступу до Інтернету;

– 90% із них проводять навчання щодо роботи з Інтернет-ресурсами;

– за три останні роки вдвічі зросла кількість Інтернет-послуг, що надаються публічними бібліотеками, серед них: домашні електронні ресурси (79,6%), аудіоматеріали (72,9%), віртуальна довідка (62,4%), електронні книги (55,4%), відеоматеріали (51,4%)¹.

У зарубіжній періодиці розміщено дуже багато публікацій, в яких йдеться про досвід бібліотек щодо подолання труднощів технічного переоснащення і перетворення їх на популярні осередки, де публіка збирається, працює та відпочиває.

У цьому плані цікавою є публікація про досвід роботи однієї з академічних бібліотек США штату Північна Кароліна². Автори статті пригадують, як порівняно недавно їхня бібліотека була тихим, спокійним і ... абсолютно мертвим місцем. Забігали сюди лише студенти, які через свої навчальні потреби мусили здійснювати якийсь науковий пошук. Вони швидко щось знаходили і зникали.

Першим кроком до успіху стало технічне переобладнання бібліотеки, коли було придбано 40 нових комп'ютерів, які відразу ж викликали до себе жвавий інтерес. Усі вони були підключені до Інтернету, на них можна було працювати в текстовому редакторі та деяких інших програмах (на відміну від тих восьми, призначених виключно для роботи з двома домашніми базами даних, комп'ютерів, над якими висів, лякаючи кожного, застережний напис: «Лише для пошуку!»).

Так почалося переродження бібліотеки. Найважливішим було те, що відвідувачі приходять сюди вже не лише для того, щоб працювати на комп'ютерах, але й навчатися, зустрічатися, читати та обмінювати книжки.

Потрібно було закріпити успіх, залучити нових потенційних (і «непрофільних») користувачів. Придбано пазли, шахи, доміно, навіть розмальовки і олівці, щоб чим-небудь зайняти дітей, яких могли привести з собою батьки. Результатом стала щира вдячність відвідувачів, котрі приходили до бібліотеки після занять чи у вільну хвилину, аби відпочити і зняти стрес.

З'ясувавши, що користувачі хочуть бачити у бібліотеці не стільки місце для навчання, скільки для дозвілля, започаткували традицію раз на тиждень проводити музичні заходи, на які запрошували когось із місцевих виконавців або просто слухали музику з CD. При цьому відвідувачів пригощали кавою і солодощами. Така ініціатива знайшла палких прихильників серед учасників місцевого студентського об'єднання, яке взяло на себе забезпечення частувань. Як результат – стрімке зростання відвідування бібліотеки, котра стала одним із найпопулярніших місць серед молоді.

Йдучи назустріч сьогодинньому користувачеві та застосовуючи новітні електронні засоби, бібліотеки намагаються надати якнайширший доступ до

інформації. І тут постає питання донесення до користувача інформації про всі наявні ресурси та здійснювані заходи. Адже, витрачаючи чималі кошти на передплату онлайн-ресурсів, якими можна скористатися, не виходячи з дому, дуже часто бібліотеки не вміють ефективно їх подати. Тому багато цікавих ідей і можливостей залишаються поза увагою тих, хто міг би ними скористатися. «Блукаючи» шляхами Інтернету та маючи там силу-силенну різних пошукових і допоміжних механізмів, „мандрівники” не часто заходять на сайти бібліотек. Щоб привернути до себе увагу, чимало бібліотек розміщують (використовуючи можливості Веб 2.0) інформацію про себе, свої контенті на популярних сайтах. Адже, якщо відомості про бібліотеку часто попадатимуть на очі відвідувачам сайтів, то набагато більшою буде ймовірність, що вони до неї звернуться.

Прикладом тут може стати співпраця бібліотек із такими соціальними мережами (мережами спілкування), як Facebook, Twitter і MySpace. Борючись за свого користувача, Facebook, скажімо, надав можливість відвідувачам сайту долучати сюди свої програми, що дозволяють переглядати тут контенті з інших місць розміщення або шукати чужий контент через Facebook. Користуючись цією можливістю, багато бібліотек створили власні програми, що дозволяють здійснювати пошук в їхніх каталогах чи навіть деяких базах даних через Facebook. Для швидкого доступу до них користувачам треба лише додати до своїх налаштувань необхідні інструменти.

Зараз багато говориться про те, що розміщена в Інтернеті інформація доволі часто виявляється недостовірною і на неї не можна покладатися. Проте користувачі не перестають до неї звертатися. Знаючи, якою популярною серед широкого загалу є Вікіпедія (незважаючи на її відносну достовірність), саме до неї вирішила приєднатися бібліотека Вашингтонського університету, яка у відповідні статті Вікіпедії поставила посилання на свої цифрові колекції. Тобто, читаючи статтю у Вікіпедії, користувач бачить посилання на бібліотечну базу і може туди зайти. В результаті відбувся процес взаємозбагачення, коли нові посилання зробили бібліотечні ресурси доступнішими і можуть привабити тих, хто й не збирався звертатися до бібліотеки, а сама Вікіпедія стала ресурсом більш гідним довіри. Так само на популярних ілюстративних сайтах можна розмістити вихід на спеціальні бібліотечні колекції ілюстративного характеру і т. ін.

Розробники бібліотечних сайтів повинні пам'ятати, що веб-дизайн сьогодні – це не просто гарна презентація, а, перш за все, – засіб досягнення мети, коли вашу інформацію буде помічено і використано. Бібліотеки мають почати думати про те, як зробити цей матеріал компактнішим, щоб його можна було розмістити на тих «стежках», якими зазвичай «блукають» у Вебі користувачі. І чим більше буде місць, де вони знаходять бібліотечний контент, чим

¹ Davis D. M. How to work a crisis / D. M. Davis, L. Clark // American Libraries. – 2009. – November. – P. 50

² Burke L. The saving of library space / Burke L. // American Libraries. – 2004. – April. – P. 74–76.

зручнішим він буде для доступу – тим ймовірніше, що його буде використано.

Намагаючись бути поміченими, бібліотеки вдаються до найрізноманітніших популяризаторських заходів. Щоб уникнути набридливих повторів при роботі з однією цільовою групою, вони знаходять нові й нові підходи та методи.

Таким несподіваним кроком, що може дати відчутні результати в рекламуванні бібліотек серед молоді, є, наприклад, маркетинг через музичні концерти і фестивалі. Його було успішно використано у норвезькому місті Арендаль. Тут, намагаючись залучити молодих людей до бібліотеки, її працівники взяли участь у місцевому рок-фестивалі. За згодою організаторів цього заходу, бібліотека розмістила в центрі подій свій намет, де було розкладено рекламні листівки, книжки і навіть розміщено невеличку виставку, на якій, враховуючи інтереси молоді, експонувалися графічні художні твори, комікси, матеріали з музики, охорони довкілля, проблем фемінізму, прав людини і т. ін. У публікації щодо такого практичного досвіду відзначалося, що присутність бібліотеки надала фестивалю інформаційної змістовності. Працівники бібліотеки, добре знаючи життя міста, могли відповісти на більшість запитань, наприклад, щодо транспортного сполучення, поради, де краще зробити покупки і т. ін., а головне, молоді було запропоновано альтернативне місце, де можна відпочити, почитати, порозмовляти за чашкою кави і відчувати себе в затишній домашній атмосфері¹.

Наразі не існує конкретних підтверджень того, як завдяки концертам і фестивалям збільшилося відвідування бібліотек, але такий шлях популяризації (маркетингу) має значний потенціал щодо зацікавлення нової аудиторії, котра згодом може стати бібліотечними користувачами.

Інший приклад. Одна з американських бібліотек розмістила свою філію в торговельному центрі, який пішов їй назустріч і надав певну знижку у виплаті оренди на перші три роки. Менеджери центру зацікавилися співпрацею з бібліотекою, бо були переконані, що вона привабить нових покупців. Розглядаючи бібліотеку як пункт цільового відвідування, вони правильно розрахували, що всі особи, які відвідують бібліотеку, продовжуватимуть робити це й у торговельному центрі. При цьому філію розташували глибоко всередині маркету, і, щоб до неї дістатися, потрібно пройти повз безліч магазинчиків, чії вітрини приваблюють людей та змушують хоч щось купити. Торговельний центр задоволений, та й бібліотека не скаржиться: кількість відвідувачів зросла вдвічі, а обіг книг збільшився на 35-40%.

Розташування на базі торговельних центрів культурно-розважальних осередків, зокрема бібліотек, є непоодиноким у США. Спільно ці заклади проводять і яскраві книжкові виставки, і музичні зустрічі, й тематичні заходи для дітей, юнацтва або родин. При цьому бібліотекарі відзначають, що з переїздом

у нове приміщення треба обов'язково оновлювати звичні форми роботи і орієнтуватися на нового користувача. Зазвичай доводиться переглядати години роботи, узгоджуючи їх із годинами роботи магазину.

Стосовно ж торговельних центрів, то їхнє ставлення характеризує, наприклад, така думка: «Важливо, щоб відвідувачам було якомога комфортніше, щоб у них виникало бажання знову і знову сюди повертатися. <...> ...бібліотека тут стає справжньою оазою, місцем, де можна перепочити чи посидіти з товаришем, який стомився робити покупки. <...> Схоже, нашим відвідувачам справді подобається тут бути. Вони сприймають бібліотеку як суперпослугу і затишне місце»².

На окрему увагу заслуговують публікації, що в 2009 р. з'явилися в американських бібліотечних журналах. Цікаві вони тим, що в них йдеться про нові тенденції бібліотечного життя за умов світової фінансової кризи. Американські бібліотекарі відзначають, що, як не парадоксально, її негативні наслідки позитивно позначилися на ставленні громадян до бібліотек: кількість відвідувачів помітно зросла (від 10 до 30%)³.

Чим же викликаний такий інтерес до бібліотек?

Секрет криється в тому, що вони продовжують, незважаючи на труднощі, виконувати свою соціальну функцію. В час, коли люди зіткнулися зі зменшенням доходів, втратою роботи, потребою скорочувати свої витрати на звичні речі (серед них і розваги), бібліотеки продовжують залишатися доступним місцем, куди може звернутися кожен бажаючий.

Аналіз запитів відвідувачів американських бібліотек показує, що, перш за все, збільшилася кількість людей, які приходять до бібліотеки, аби скористатись Інтернетом, і, по-друге, бібліотеки стали поширеним і доступним місцем проведення дозвілля.

Щодо використання Інтернету, то у 2009 р. кількість бібліотек, однією з головних функцій яких стало надання можливості пошуку роботи, виявилася на 22% більше, ніж у попередні роки (65,9% порівняно з 44% у 2006–2007 рр.)⁴. Слід розуміти, що недостатньо лише наповнити бібліотечне приміщення новітньою технікою. Приходячи до бібліотеки, користувач розраховує зустріти тут кваліфіковану допомогу. Така допомога надається двома шляхами: створенням навчальних класів з підвищення інформаційної грамотності користувачів та наданням їм конкретної допомоги в процесі роботи з комп'ютерною технікою і пошуку інформації у Вебі. Тут простежується певна тенденція: якщо для міських бібліотек більш характерним є створення навчальних класів, то в невеликих бібліотеках у сільській місцевості переважно надається безпосередня допомога кожному користувачеві, можливість навчання тут теж існує, але здебільшого в режимі он-лайн.

Підсумовуючи свої міркування стосовно того, як публічним бібліотекам у наш непростий час залишатися потрібними суспільству, автори статей за-

¹ Haglung J. Rock-n-roll / J. Haglung // Public Libraries. – 2009. – Vol. 48, N 1. – P. 9.

² Blankship D. G. Let's go to the Mail / D. G. Blankship // Library Journal. – 2005. – Vol. 130, N 2. – P. 46.

³ Fiels, K. M. In tough economic times / K. M. Fiels // American Libraries. – 2009. – March. – P. 8.

⁴ Davis D. M. How to work a crisis / D. M. Davis, L. Clarc // American Libraries. – 2009. – November. – P. 50.

значають, що бібліотеки повинні приділяти своєму технічному оснащенню і запровадженню новітніх технологій уваги не менше, аніж наповненню фондів книгами. Серед ключових моментів відзначають: здатність бібліотек у складні періоди криз надавати користувачам доступ до урядових порталів та порталів з пошуку роботи; взаємодію бібліотек та посилення їхньої співпраці з освітніми організаціями і органами місцевого самоврядування, що сприятиме розвитку й підтримці технічної інфраструктури.

На завершення. За ідеальних умов бібліотека має бути тим першим місцем, про яке згадає людина, якщо їй треба здійснити якесь дослідження або просто отримати певну інформацію. І хоча сьогодні в пошуках швидкої відповіді на запитання набагато простіше звернутися до Вікіпедії або здійснити пошук, використовуючи Google, бібліотеки продовжують жити в суспільстві і займати в ньому свою нішу. Єдине, про що вони не мають права забувати, – це про те, що мусять бути відкритими до суспільства і його потреб. Сьогодні вже мало просто виконувати запити користувачів, потрібно намагатися їх передбачати і діяти на випередження. Лише за такого підходу бібліотеки зможуть йти в ногу з часом і виконувати свою основну місію – надавати громадя-

нам інформацію у будь-яких її видах, допомагати у вирішенні соціальних проблем.

Список використаної літератури

1. Berliner A. A space for myself to go / A. Berliner // Public Libraries. – 2009. – Vol. 45, N 5. – P. 33–47.
2. Blankship D. G. Let's go to the mall / D. G. Blankship // Library Journal. – 2005. – Vol. 130, N 2. – P. 44–46.
3. Clark L. Tech budgets totter / L. Clark, D. Davis // American Libraries. – 2009. – March. – P. 27.
4. Davis D. M. How to work a crisis / D. M. Davis, L. Clark // American Libraries. – 2009. – November. – P. 50–52.
5. Farkas M. Your staff, their space / M. Farkas // American Libraries. – 2007. – Vol. 38, N 11. – P. 36.
6. Fiels K. M. In tough economic times / K. M. Fiels // American Libraries. – 2009. – March. – P. 8.
7. Haglung J. Rock-n-roll libraries / J. Haglung // Public Libraries. – 2009. – Vol. 48, N 1. – P. 8–9.
8. Hill C. Inside, outside and online / C. Hill // American Libraries. – 2009. – March. – P. 38–41.
9. Innocent N. A revolution in lifelong learning / N. Innocent // Public Library Journal. – 2009. – Vol. 25, N 4. – P. 30–32.
10. Lee P. The story of the H.O.M.E. Page Cafe / P. Lee // Public Libraries. – 2009. – Vol. 48, N 1. – P. 32–34.
11. McDermott N. Designs for life / N. McDermott // Public Libraries Journal. – 2009. – Vol. 25, N 4. – P. 9–10.
12. Rodger E. J. Public Libraries: necessities or amenities? / E. J. Rodger // American Libraries. – 2009. – August / September. – P. 46–48.

ПРОЕКТИ І РОЗВІДКИ

Бібліотечна Асамблея Євразії, БАЄ (<http://bae-partner.org/0202.htm>), створена 27 листопада 1992 року, є некомерційним партнерством бібліотек, головна мета якого – формування єдиного інформаційно-бібліотечного і соціокультурного простору на пострадянському просторі. БАЄ засновано 8 національними бібліотеками Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Основними цілями Асамблеї є: консолідація зусиль у справі збереження і розвитку загального бібліотечно-інформаційного простору, національного культурного надбання; забезпечення доступності бібліотечних фондів, у т. ч. електронних баз даних, бібліотек і каталогів; взаємозбагачення культур, соціальний захист та підтримка бібліотек, бібліотечних працівників і громадських об'єднань; сприяння дотриманню високих стандартів бібліотечних та інформаційних послуг, широкому поширенню розуміння їхньої цінності й важливості; розвиток міжнародних контактів між бібліотечними, інформаційними, книговидавничими, архівними, музейними та іншими організаціями і установами, пов'язаними з бібліотечною, книжковою та інформаційною справою; збереження рукописної спадщини, пам'яток книжної та рукописної культури.

Штаб-квартира БАЄ, за рішенням засновників, знаходиться в Російській державній бібліотеці (РДБ, м. Москва). Друкований орган – журнал «Вісник БАЄ», виходить 4 рази на рік.

Президент БАЄ – Р. Мотульський, директор Національної бібліотеки Білорусі (обирається терміном на 4 роки).

Членами БАЄ з України є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Державний заклад «Національна парламентська бібліотека України».

Г. Райкова, к. пед. н., завідувачка відділу міжбібліотечної взаємодії з бібліотеками Росії та країн СНД Російської державної бібліотеки, генеральний директор Бібліотечної Асамблеї Євразії

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСАМБЛЕЇ ЄВРАЗІЇ

МАЙЖЕ два десятиріччя минуло з моменту заснування Бібліотечної Асамблеї Євразії. За цей час відбулися зміни в її структурі, змінився склад учасників, але залишилися незмінними мета і завдання, спрямовані на формування єдиного інформаційно-бібліотечного та соціокуль-

турного простору країн СНД, на інтеграцію й доступ до інформації всіх категорій користувачів в умовах мовного і культурного розмаїття цих країн. БАЄ планомірно і постійно ініціює та реалізує проекти в галузі формування й використання інформаційних ресурсів. Традиції партнерства, що склалися поміж

національними бібліотеками в рамках БАЄ, дозволяють розвивати не тільки усталені форми взаємодії, але й створювати і реалізовувати нові проекти.

Одним із складних за змістом є проект «**Куполи співдружності: бібліотеки**», який працює в чотирьох напрямках. Перш за все, – це *Віртуальні читальні зали електронної бібліотеки дисертацій Російської державної бібліотеки*, мета яких – надання доступу до поточних і ретроспективних кандидатських та докторських дисертацій, вирішення проблем зниження інформаційної нерівності віддалених користувачів за допомогою Віртуальних читальних залів, стимулювання наукового й культурного обміну у просторі Співдружності. Сьогодні Віртуальні читальні зали електронної бібліотеки дисертацій за фінансової підтримки Міждержавного фонду гуманітарного співробітництва держав – учасниць СНД відкрито в 11 національних бібліотеках.

Друга складова проекту – «*Центри російської книги в національних бібліотеках країн Співдружності*». Мета цих центрів – здійснення інформаційної та просвітницької підтримки громадян. Російські видання користуються великим попитом. На думку наших колег із національних бібліотек, їм конче потрібні навчальні, соціально-економічні, науково-популярні видання саме на паперових носіях. У кожному конкретному випадку розробляються концепції колекцій із репертуару сучасних російських видань.

Нині центри відкрито в національних бібліотеках республік Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан, Туркменистан, в академічній бібліотеці Республіки Казахстан, Кримській республіканській установі «Універсальна наукова бібліотека Автономної Республіки Крим імені І. Франка» (Україна). Готовий до відкриття центр у Республіці Молдова та здійснюються відбір і підготовка до відправлення книг у Національну бібліотеку Республіки Казахстан.

Ще одна складова проекту «Куполи Співдружності: бібліотеки» – електронна бібліотека «**Золота колекція Євразії**». Створення цієї колекції є одним із напрямів концепції погодженої соціальної політики держав – членів Євразійського економічного співтовариства, розробленої з метою координації проектів і програм, що реалізуються Сторонами в соціально-гуманітарній сфері, а також задля більш ефективного використання можливостей інтеграції в інтересах розвитку.

Основна ідея проекту – представлення найбільш видатних та цінних видань, що віддзеркалюють специфіку народів країн Євразії та інших держав – учасниць СНД, а також розкривають історичне коріння, культурно-духовні зв'язки, взаємодію між народами Співдружності. Передбачається створення багатомовного доступу до оцифрованих зібрань євразійських національних бібліотек з метою підтримки ролі бібліотек країн СНД у забезпеченні ними збереженості національного культурного надбання і доступності знань у цій галузі.

Цей проект є ще одним кроком до зближення національних культур і до соціальної інтеграції народів країн – учасниць проекту. В його основу покладено

«експозиційний підхід». Це означає, що колекцію представлено реферативно-бібліографічною інформацією щодо рідкісних та цінних видань, яка супроводжується електронними образами. Йдеться тільки про вже оцифровані видання, не захищені авторським правом і виставлені у відкритому доступі. Повні тексти літературних творів зберігаються на серверах бібліотек-фондоутримувачів. Пілотну версію колекції представлено на сайті БАЄ (<http://bae/rsl.ru/>).

Досить успішно реалізується проект щодо формування інформаційно-бібліотечного простору на базі прикордонних бібліотек держав – учасниць СНД. Виконання Плану заходів «Концепції формування інформаційно-бібліотечного простору на базі прикордонних бібліотек держав – учасниць СНД» контролює Виконком СНД. Про результати діяльності в цьому напрямі доповідалося на засіданнях комісії з економічних питань при Економічній раді СНД у Москві і Санкт-Петербурзі, де було схвалено діяльність бібліотек, а також прийнято рішення просити зацікавлені міністерства і відомства держав Співдружності сприяти виконанню всіх накреслених заходів.

Проект із формування бібліографічної бази даних «**Видання та електронні ресурси національних бібліотек держав – учасниць Співдружності**» працює більше ніж 5 років. Згідно з рішенням Загальних зборів БАЄ, РДБ почала складати бібліографічний показник, що віддзеркалює друковані та електронні видання національних бібліотек – членів БАЄ. Нині в його створенні беруть участь 12 національних бібліотек. Наразі обсяг показника перевищив 2 500 бібліографічних записів. Його представлено на сайті РДБ (<http://www/rsl.ru/ru/s3/s331/s122/s1224216/s12242164218/>).

У рамках проекту «**Музично-бібліотечна співдружність НБ**» відбулися засідання другого міжнародного круглого столу національних бібліотек країн – учасниць БАЄ «Музична співдружність», де підкреслювалася необхідність активного використання джерел інформації щодо нових нотних і довідково-бібліографічних видань, які виходять у країнах СНД, а також розроблення спільних проектів зі створення єдиного інформаційного простору – електронної нотниці.

Дуже важливою складовою взаємодії бібліотекарів є обмін професійним досвідом. Підвищення кваліфікації бібліотекарів країн СНД залишається одним із найбільш пріоритетних напрямів БАЄ. Однак із кожним роком спілкування фахівців стає все більш проблемним через відсутність фінансових засобів. Дирекція БАЄ за підтримки Міждержавного фонду гуманітарного співробітництва держав – учасниць СНД організувала в РДБ Міжнародний науково-практичний семінар з показників ефективності діяльності національних бібліотек країн СНД. У ньому взяли участь спеціалісти, котрі займаються проблемами статистики і показниками діяльності, майже всіх бібліотек СНД. Актуальність семінару пов'язана з інтеграцією в глобальний інформаційний простір бібліотек країн Співдружності, щоб адаптувати і апробувати показники діяльності

своїх бібліотек у порівнянні з міжнародними стандартами ISO (Міжнародна організація зі стандартизації).

Нині однією з актуальних проблем у галузі культури та в царині бібліотечної справи є збереження пам'яток історії та культури, в нашому випадку – збереження книжкових пам'яток. У зв'язку з цим заплановано реалізацію проекту «**Книжкові пам'ятки країн СНД**», частиною якого є проведення науково-практичного семінару, майстер-класу з навчання методів атрибуції та ідентифікації книжкових пам'яток; вивчення стандартів і правил бібліографічного опису стародруків; вироблення підходів до створення національних і регіональних друкованих та електронних зведень особливо цінних книжкових колекцій.

Окрім того, в наших планах є здійснення проекту «**Розвиток міжкультурних та професійних**

зв'язків бібліотек країн СНД». У його рамках передбачається проведення конкурсу, метою якого є сприяння формуванню ефективних моделей професійного партнерства, програм і проектів у галузі співробітництва бібліотек, виявлення молодих лідерів у бібліотечній справі.

Засновники конкурсу очікують на одержання **конкретних** ідей або пропозицій щодо активізації міжкультурних і професійних зв'язків бібліотек країн СНД.

Сподіваюся, що наша проектна робота не є марною, що вона робить певний внесок у те, щоб не розпадалися професійні зв'язки, духовні узи між нашими народами, а головне – сприяла задоволенню потреб наших користувачів на теренах Співдружності.

Переклад з російської **Л.Бейліса**

Шановні колеги!

У першому номері нашого часопису за 2010 рік було опубліковано інформацію про початок роботи над створенням «Української бібліотечної енциклопедії».

Пропонуємо вашій увазі проект Концепції цієї енциклопедії та просимо надати зауваження і пропозиції до 01.05.2011 р.

З. Савіна, заступник генерального директора НІБУ, керівник Робочої групи зі створення «Української бібліотечної енциклопедії»

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ»

Проект

КОНЦЕПЦІЯ «УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ»

Бібліотеки є одним із основних суспільних інститутів, які забезпечують громадянам право на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки, освіти.

Сучасний етап розвитку бібліотечної справи в Україні характеризується динамічним оновленням теоретичних концепцій та започаткуванням нових напрямів практичної діяльності в цій сфері.

З'являються нові терміни, розробляються інноваційні напрями та форми діяльності бібліотек.

Практичну діяльність у бібліотечній сфері визначають процеси бібліотечної інтеграції, розвитку нових інформаційних технологій, соціокультурної діяльності.

Останнім часом бібліотечна справа в Україні перебуває під помітним впливом світових тенденцій розвитку інформаційного суспільства – вітчизняні бібліотеки все активніше долучаються до процесів глобалізації й уніфікації інформаційно-бібліотечної сфери.

Разом із тим актуальним залишається завдання зберегти національні традиції і особливості в організації діяльності бібліотек.

Україна має тисячолітню традицію заснування книгозбірень як скарбниць знань, накопичених людством; широку мережу бібліотек, серед яких є кілька, що входять до числа найбільших у світі; вибудовану систему підготовки і підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів; наукові школи бібліотекознавців, бібліографознавців, документознавців; різноманітні фахові періодичні та продовжувані видання.

Розвиток бібліотечної справи і бібліотекознавства в Україні досяг того рівня, коли необхідними стають потреба в систематизації та узагальненні знань у цій сфері, що може бути здійснено шляхом укладання спеціалізованої галузевої енциклопедії.

Бібліотечні енциклопедії вже видано в ряді країн: Великобританії, Німеччині, Польщі, США, Російській Федерації.

Україна не має своєї бібліотечної енциклопедії. Тому підготовка такого видання свідчитиме про якісно новий рівень розвитку бібліотечної справи в Україні, сприятиме укріпленню її позитивного міжнародного іміджу як держави з багатими культурними традиціями і здобутками.

Основна мета «Української бібліотечної енциклопедії» (далі по тексту – УБЕ) – представити бібліотечну справу в Україні як важливу складову української культури і науки, узагальнити та систематизувати знання у бібліотечній сфері, уніфікувати термінологію.

Основними критеріями, що покладаються в основу створення УБЕ, є актуальність, науковість, висчерпність та достовірність інформації.

Актуальність підготовки УБЕ зумовлено необхідністю систематизації та узагальнення сучасних знань у вітчизняній бібліотечній сфері.

Критерій **висчерпності** ставить перед авторами УБЕ завдання максимально всебічного розкриття в концентрованій формі основних понять бібліотечної справи та, частково, суміжних сфер діяльності (книгознавства, архівознавства, документознавства тощо).

Застосування критерію **науковості** дозволить досягти максимальної об'єктивності у висвітленні стану бібліотечної справи, достатньої обґрунтованості, коли зміст окремої статті має бути виваженим, збалансованим, висчерпним, ґрунтуватися на самокритичності і водночас не містити другорядних, несуттєвих деталей.

Достовірність визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце в бібліотечній справі України.

За характером інформації УБЕ буде спеціалізованою галузевою енциклопедією.

За цільовим та читацьким призначенням – науково-популярна енциклопедія, адресована науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, фахівцям бібліотечної та суміжних сфер, а також широкому колу читачів.

За структурою основного тексту УБЕ буде алфавітною. До енциклопедії ввійде інформація про історію та сучасний стан бібліотечної справи в Україні, мережу бібліотек, бібліотеки – методичні центри, науково-дослідну, бібліографічну, методичну діяльність бібліотек, бібліотечні фонди, користувачів бібліотек, бібліотечні кадри, впровадження нових інформаційних технологій у практику діяльності бібліотек; діячів бібліотечної сфери, окремі питання суміжних наук та дисциплін тощо.

УБЕ, відповідно до сучасних наукових концепцій, представить бібліотеку як складну інформаційну систему, яку складають 4 елементи: документний фонд, користувачі бібліотек, бібліотечний персонал та матеріально-технічна база.

Статті УБЕ за типами розподіляться на:

статті-огляди, які будуть найбільшими за обсягом та висвітлюватимуть найважливіші питання бібліотечної справи;

статті-довідки, які переважатимуть в УБЕ та наводитимуть інформацію про сучасний стан певного питання або будуть присвячені певній особі чи організації;

статті-дефініції, в яких стисло визначатиметься термін, винесений у назву статті, та надаватиметься етимологічна довідка в разі, якщо термін – слово іншомовного походження;

статті-відсилання, які матимуть допоміжне значення та спрямовуватимуть читача до іншої статті.

Енциклопедія буде формуватися за 11 основними тематичними розділами:

1. **Бібліотеки України.** Даний розділ складуть статті про бібліотечну мережу України, національні, державні бібліотеки, регіональні бібліотеки, інші бібліотеки – методичні центри, а також найбільші бібліотеки вищих навчальних закладів України тощо.

2. **Бібліотечні об'єднання і асоціації, гуртки, з'їзди, наради.** Статті про Українську бібліотечну асоціацію, Асоціацію бібліотек України, інші громадські організації, які функціонують у бібліотечній сфері; бібліотечні з'їзди, наради тощо.

3. **Бібліотечні фонди.** Розділ буде сформовано зі статей про комплектування, організацію, збереження бібліотечних фондів; списання документів; каталогізування документів, організацію бібліотечних каталогів; книжкові пам'ятки, у тому числі пам'ятки-колекції, тощо.

4. **Користувачі бібліотек. Інформаційна та соціокультурна діяльність бібліотек.** До розділу ввійде інформація про контингент користувачів бібліотек, бібліотечне обслуговування; інформаційну та соціокультурну діяльність бібліотек.

5. **Інформаційні технології в діяльності бібліотек.** Розділ сформує статті про автоматизацію бібліотечних процесів, автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи, електронні бібліотеки тощо.

6. **Науково-дослідна та методична діяльність бібліотек.** Статті про різні форми і методи науково-дослідної та методичної діяльності бібліотек.

7. **Бібліографічна діяльність.** Розділ міститиме статті про основні функції та види бібліографічної діяльності.

8. **Управління бібліотечною справою. Бібліотечні кадри.** До цього розділу ввійдуть матеріали про нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотек, управління бібліотекою (статут, структура, штатний розпис, планування, звітність тощо), кваліфікаційні вимоги до бібліотечних фахівців, порядок підготовки таких фахівців, підвищення їхньої кваліфікації, навчальні заклади, які готують бібліотечні кадри, та ін.

9. **Історія бібліотечної справи України.** Розділ включатиме оглядові статті про становлення та розвиток бібліотечної справи в Україні в цілому та окремих регіонах.

10. **Фахові видання.** Основу розділу становитимуть статті-довідки про вітчизняні періодичні видання та видання, що продовжуються, з питань бібліотечної справи.

11. **Персоналії.** До цього розділу будуть включені статті про науковців, організаторів бібліотечної справи, бібліотечних фахівців-практиків, діяльність яких вплинула на становлення та розвиток бібліотечної справи на територіях, котрі зараз входять до складу Української держави, а також про фахівців бібліотечної справи – наших сучасників, які здобули науковий ступінь доктора наук.

Допоміжний апарат УБЕ буде включати: передмову, список скорочень, допоміжний покажчик, при-статейні бібліографічні списки.

Видання планується **ілюструвати** світлинами бібліотек, окремих документів, портретами діячів бібліотечної сфери, таблицями, діаграмами тощо.

Основу авторського колективу УБЕ складуть фахівці Національної парламентської бібліотеки України. До написання окремих статей залучатимуться представники провідних науково-дослідних установ у сфері бібліотекознавства, бібліографознавства, регіональних та галузевих бібліотек, архівознавці, документознавці.

Орієнтовний наклад УБЕ – 2,5–3 тис. прим.

Формат видання – 70x108/16, обсягом близько 100 а. а., односторонній. Структура сторінки – 2 стовпця.

Про затвердження Концепції електронної бібліотеки «Культура України»

Відповідно до Статуту НПБУ, затвердженого наказом Міністерства культури і туризму України від 12.03.2007 № 237/0/16-07, Плану роботи НПБУ на 2011 р. та рекомендацій Ученої ради від 03.02.2011

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Концепцію електронної бібліотеки «Культура України», що додається.
2. Визнати такими, що втратили чинність, накази від 12 січня 2010 № 4 «Про затвердження Положення про електронну бібліотеку Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України», від 26 лютого 2010 № 18 «Про створення Робочої групи з підготовки колекції «Національна парламентська бібліотека України», від 18 червня 2010 № 49 «Про внесення змін у додаток 1 до Наказу від 26.02.2010 № 18».
3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника генерального директора з питань використання нових інформаційних технологій С. Ф. Бакан.

Генеральний директор

Т. І. Вилегжаніна

**Затверджено
Наказ НПБУ від 09.02.2011 № 9**

КОНЦЕПЦІЯ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ «КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»

Мета концепції

Концепція ставить за мету обґрунтування основних напрямів розвитку і принципів організації електронної бібліотеки (ЕБ) «Культура України». Концепція визначає політику формування електронної бібліотеки, є основою для розроблення профілю її комплектування, визначення пріоритетів при відборі видань для переведення їх в електронну форму, вирішення технологічних проблем.

Актуальність проблеми

Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» визначає концептуальні положення та обґрунтовані завдання, що стоять перед нашою державою на шляху до інформаційно відкритого суспільства знань, яке орієнтоване на інтереси людей.

Президент України В. Ф. Янукович у Посланні до українського народу від 03.06.2010 р. наголосив: «Національним проектом має стати створення Національної електронної бібліотеки, яка об'єднає освітні, наукові, університетські, музейні ресурси в єдину мережу». Головним соціальним результатом визначено забезпечення максимальної доступності бібліотеки для кожної родини, кожної школи, кожного громадянина.

Публічні бібліотеки, основними напрямками діяльності яких є формування, зберігання документно-інформаційних ресурсів та бібліотечне обслуговування, не стоять осторонь цих процесів, а намагаються втілювати в життя завдання, визначені в цьому документі.

Бібліотеки, музеї, архіви мають у своїх фондах велику кількість рідкісних і цінних документів, доступ користувачів до яких обмежено через їхній незадовільний фізичний стан. Створення цифрових копій таких видань є одним із можливих варіантів їхнього збереження та надання вільного доступу до них через Інтернет усім бажаючим.

Виходячи з вищесказаного, Державний заклад «Національна парламентська бібліотека України» за підтримки Міністерства культури і туризму України ініціює проект зі створення електронної бібліотеки «Культура України».

Статус цього документа

Цей документ визначає основні напрями створення і функціонування ЕБ.

Усі дії з реалізації Концепції регламентуються і регулюються іншими документами, які не є її складовими частинами і можуть прийматися окремо.

Основні положення

Визначення ЕБ:

Електронна бібліотека – комплексна інформаційна система, в якій документи зберігаються і можуть використовуватися в машинозчитуваній («електронній») формі, причому програмними засобами забезпечується єдиний інтерфейс доступу з однієї точки до електронних документів, що містять тексти і зображення. База даних ЕБ може складатися з різного виду електронних колекцій документів.

Цілі створення електронної бібліотеки

Проект створення ЕБ пропонується як складова Національної електронної бібліотеки та спрямований на досягнення наступних цілей:

інтеграцію культури народів України в європейський і світовий інформаційний простір, зміцнення культурних зв'язків та формування позитивного іміджу України у світі;

забезпечення рівної можливості безкоштовного доступу користувачів до надбань української культури і мистецтва за допомогою Інтернету;

надання користувачам якісно нових можливостей роботи з інтегрованим інформаційним ресурсом бібліотек, музеїв та інших закладів культури в єдиній точці доступу;

створення електронних копій друкованих документів для збереження культурної спадщини, що знаходиться у фондах бібліотек та інших закладів культури, та запобігання фізичного зносу документів;

підвищення ефективності використання документів, розкриття фондів бібліотек, музеїв, архівів та інших закладів культури з питань культури і мистецтв;

можливість працювати одночасно з одним і тим самим виданням багатьом користувачам та зручність перегляду.

Очікувані результати

Створення єдиної бази даних (фонд), яка містить електронні документи з єдиним користувацьким інтерфейсом доступу з однієї точки до усіх колекцій, що входять до ЕБ.

Створення системи метаданих ЕБ, в першу чергу – електронного каталогу.

Розроблення технології надійного накопичення, збереження і використання електронних документів.

Читацьке призначення

ЕБ орієнтована на широкі кола користувачів і вирішує наступні основні завдання:

просвітницьке, в рамках якого формуються колекції, спрямоване на поширення знань про культуру України;

наукове, з метою сприяння глибокому вивченню теми (предмета) науковцями і фахівцями в галузі суспільних і гуманітарних дисциплін;

довідкове, спрямоване на задоволення потреби в інформації з питань культури.

Правові питання

У процесі формування фонду ЕБ та надання доступу до неї користувачам враховується наступне:

НПБУ є головною організацією в роботі зі створення, зберігання та розповсюдження ЕБ, інше вирішується в рамках договірних стосунків з партнерами;

переведенню в електронну форму підлягають об'єкти, які не охороняються авторським правом, на які закінчився термін дії авторського права і на які поширюється дія нормативно-правових актів із питань авторського права та суміжних прав (у разі надання відповідного дозволу автором або особою, яка володіє авторськими правами);

запозичення електронних документів, вироблених іншими особами або організаціями, здійснюється на договірній основі з дотриманням норм чинного законодавства та з врахуванням взаємних інтересів.

Учасники проекту

На основі взаємних інтересів у галузі розвитку бібліотечної справи та інформаційних технологій в Україні, прагнучи до об'єднання зусиль у створенні інтегрованого інформаційного ресурсу з єдиною точкою доступу та визнаючи якісні переваги, що відкриваються для кожної із сторін, до участі в проекті залучаються бібліотеки, музеї, інші заклади культури та автори, які можуть надавати інформаційні ресурси відповідно до профілю комплектування з дотриманням законодавства України щодо авторського та суміжних прав.

Основними принципами співробітництва є:

добровільність співпраці;

відкритість (учасником проекту може бути будь-який заклад культури, громадська організація та інші установи, які підтримують його філософію).

Тип електронної бібліотеки

В основу даного проекту покладено інтегровану модель створення електронної бібліотеки, яка означає, що в єдиному технологічному середовищі учасники проекту об'єднують свої ресурси шляхом надання повних текстів оцифрованих видань відповідно до профілю комплектування, визначених форматів, технічних вимог і уніфікованих вимог до контенту.

Структура електронної бібліотеки

Електронна бібліотека є інтегрованою інформаційною системою, що включає:
фонд електронних ресурсів;
каталог на фонд електронних ресурсів;
комплекс апаратно-програмних засобів, що підтримують стабільне функціонування пошукової системи і дають можливість оперативного поповнення, реєстрації, довготривалого зберігання фонду електронної бібліотеки та розподіленого доступу до нього через Інтернет.

Склад електронної бібліотеки

До складу електронної бібліотеки включаються ресурси, що фізично зберігаються у фондах бібліотек, музеїв та інших закладів культури, і ті, що надані авторами за договором на право використання об'єкта авторського права.

Напрямом у формуванні фонду ЕБ вибрано тему «Культура України».

Фонд ЕБ складається з чотирьох колекцій:

1. Історія культури. Теорія культури. Культурологія.
2. Мистецтво:
 - Архітектура
 - Скульптура
 - Живопис
 - Графіка
 - Декоративно-прикладне мистецтво. Народні промисли
 - Музика
 - Танець. Хореографія
 - Театр
 - Цирк. Естрада. Видовищні мистецтва
 - Кіномистецтво
 - Художня фотографія
3. Етнографія:
 - Народи України
 - Матеріальна культура
 - Духовна культура
4. Заклади культури. Творчі колективи:
 - Бібліотеки
 - Музеї
 - Архіви
 - Культурно-мистецькі освітні установи
 - Фонди, товариства, об'єднання, асоціації
 - Українські культурні центри за кордоном.

Критерії відбору документів для оцифрування:

наукова, суспільна та історико-культурна цінність документа;
відповідність профілю комплектування.

Підготовка цифрового контенту ЕБ відбувається:

на технічній базі НПБУ;
на технічній базі учасників проекту.

Вимоги до бібліотечної технології:

формування фонду електронних документів шляхом сканування;
ведення електронного каталогу електронної бібліотеки (ЕКЕБ), сумісного з ЕК НПБУ, і подальше їхнє злиття; оброблення текстової інформації, зображень, графіки, відеоінформації; архівація, зберігання та захист електронних документів.

Для представлення повних текстів в ЕБ використовуються:

- формат PDF як основний формат;
- формат TXT;
- формати для зображень TIFF, JPEG;
- гіпертекстова мова розмітки HTML.

Організація доступу до ЕБ

Розміщення ресурсів ЕБ передбачається на окремому сайті, адміністрування якого буде здійснювати Національна парламентська бібліотека України.

Вимоги до складу, формату і комплектності електронних копій документів

файл бібліографічного запису у форматі MARC;
анотації у форматі TXT трьома мовами (укр., рос., англ.);
цифрові образи документів у форматах PDF, TIFF, JPEG;
зміст документа у форматі TXT.

При передаванні комплексу електронного документа, який оцифрований учасниками проекту, пропонується технологія передачі даних через FTP-сервер (протокол передачі файлів у комп'ютерних мережах) з окремими логінами та паролями для учасників/партнерів або на CD/DVD-дисках поштою.

РЕЦЕНЗУЄМО

*В. Загуменна,
к. пед. н., професор Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв,
заслужений працівник культури України*

ЕЛЕКТРОННИЙ ЖУРНАЛ ЯК ЗАСІБ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА СКЛADOVA ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Ярошенко Т. О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки / Т. О. Ярошенко. – К. : Знання, 2010. – 215 с.

СУЧАСНА бібліотека покликана забезпечити громадян і суспільство своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом використання вітчизняних та світових інформаційних ресурсів. Сьогодні в провідних бібліотеках зарубіжних країн електронні публікації складають вже понад 50% від загальної кількості документів, і ця кількість має постійну тенденцію до зростання. Електронні журнали як складова електронних ресурсів є одним із головних чинників задоволення інформаційних потреб членів суспільства в науковій інформації.

Саме таким дослідженням, присвяченим вивченню історії та еволюції електронного журналу як засобу наукової комунікації, є монографія Т. Ярошенко «Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки», що стала першою науковою працею, де представлено цілісну картину еволюції наукового журналу, проаналізовано передумови виникнення та етапи його розвитку в контексті світових тенденцій. Тема монографії є актуальною з позицій дослідження історії та практики роботи з електронними журналами на всіх етапах їхнього розвитку.

Без ґрунтовного вивчення історичного досвіду, набутого в процесі еволюції електронного журналу як джерела наукової інформації та складової бібліотечних ресурсів, важко побудувати міцний фундамент для важливих і надійних узагальнень, організації роботи бібліотек із електронними журналами та відповідного прогнозування на майбутнє. Електронний журнал належить до найпоширеніших форм репрезентації інформаційних ресурсів у сучасних бібліотеках, однак питання, пов'язані з його розви-

тком як виду документа та роллю у структурі інформаційних ресурсів бібліотек України, досі спеціально комплексно не вивчалися.

Прагнення до відповідності інформаційних продуктів українських бібліотек світовим стандартам вимагає вивчення зарубіжного досвіду в цій сфері та використання здобутків суміжних наук: документознавства, джерелознавства, наукознавства тощо, що і було зроблено дослідницею.

У монографії детально розглянуто загальносвітові та регіональні тенденції розвитку електронних журналів і роботи бібліотек з ними, представлено модель електронних журналів, що склалась на початок XXI століття. В плані реалізації концепції інтелектуальної свободи та вільного доступу до інформації особливої актуальності набуває представлена в дослідженні модель Відкритого доступу (Open Access), при якому користувач має отримувати інформацію безкоштовно та без будь-яких перешкод.

Важливим науковим досягненням авторки є запропонована технологічна модель життєвого циклу електронних журналів у бібліотеках та основні засади управління колекцією цих журналів, що розроблені на основі історичного досвіду провідних бібліотек світу за останні 10–15 років. Т. Ярошенко особливу увагу приділяє проблем технології формування, обліку та використання електронних журналів у бібліотеках з урахуванням комплексності взаємопов'язаних бібліотекознавчих, інформаційно-технологічних та нормативно-правових питань, що, безумовно, стане у пригоді кожній сучасній бібліотеці.

Структура монографії логічна, послідовна. Її змістові притаманна методична і концептуальна ціліс-

ність, гармонійність наукового викладу, в цілому позбавленого однобічних чи категоричних висновків. Слід особливо відзначити помітну насиченість роботи значним фактичним матеріалом, що мотивовано її двоаспектним характером: розглядом електронного журналу як виду документа та як складової бібліотечних фондів.

Авторка не просто сформувала фундаментальну дослідницьку базу, але й ввела до наукового обігу велику кількість джерел, раніше не відомих вітчизняним дослідникам (до «Списку використаних джерел» включено 341 назву, значна кількість яких – зарубіжні).

Представлена монографія є цікавою, корисною і теоретично зрілою працею, що стала результатом дослідження, проведеного авторкою за Програмою академічних обмінів ім. Фулбрайта в Єльському університеті (США) в 2004–2005 академічних році.

Величезний практичний досвід Т. Ярошенко на посаді керівника наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» та громадська активність у різних проектах і асоціаціях (Українська бібліотечна асоціація, «Інформатіо Консорціум», Консорціум eifl.net, проекти INTAS, ELibUkr та ін.) відбилися в численних публікаціях, виступах на міжнародних конференціях та інших науково-практичних заходах. За темою дослідження в травні 2008 р. авторкою блискуче захищено дисертацію на здобуття ступеня кандидата історичних наук.

Монографія є цінною для розвитку та формування електронних колекцій у бібліотеках України, буде цікавою та корисною науковцям, студентам вищих навчальних закладів, для підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

О. Александрова, головний бібліотекар
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»

КНИЖКА РОКУ 2010

НАПРИКІНЦІ 2010 року підбито підсумки XII Всеукраїнського рейтингу «Книжка року 2010». Організаторами заходу виступили Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Фонд сприяння розвитку мистецтва, газета «Україна молода», Центр рейтингових досліджень «Еліт-Профі».

Переможців рейтингу оголосили на урочистій церемонії, яка проходила в Національному університеті фізичного виховання і спорту України під час ярмарку «Медвін : Книжковий Миколай–2010». За традицією, щорічний видавничий репертуар оцінювався поважними експертами з числа письменників, літературо- та мистецтвознавців, викладачів вишів, бібліотечних працівників за сімома номінаціями, кожна з яких включала ще по 3 підномінації. Тим самим охоплювався широкий, різнобарвний спектр видань – як тематичний, так і жанровий. Загалом експертне оцінювання пройшли 782 назви книжок.

Переможцями в номінаціях та підномінаціях стали:

«Хрестоматія»

Українська та зарубіжна художня класика

Гран-прі

Сковорода Г. Повна академічна збірка текстів. – Х. : Майдан. – 1400 с.

Літературознавство

Жулинський М. Нація. Культура. Література : нац.-культ. міфи та ідейно-естет. пошуки укр. л-ри : [зб. ст.]. – К. : Наук. думка. – 556 с.

Критика (біографії) мемуари

Винниченко В. Щоденник. Т. 3 (1926–1928). – Едмонтон ; Нью-Йорк ; К. : Смолоскип. – 621 с.

«Красне письменство»

Сучасна українська проза (есеїстика), драматургія

Забужко О. Музей покинутих секретів. – К. : Факт. – 828 с.

Жанрова література (детектив / пригоди / фантастика / любовний роман / історичний роман / молодіжна проза / автобіографії)

Матіос М. Вирвані сторінки з автобіографії. – Львів : Піраміда. – 368 с.

Сучасна зарубіжна проза (есеїстика), драматургія

Рушді С. Флорентійська чарівниця. – К. : Вид-во Жупанського. – 284 с.

Сучасна поезія / афористика

Костенко Л. Берестечко : іст. роман. – К. : Либідь. – 223 с.

«Софія»

Зарубіжна гуманітаристика

Європейський словник філософій : лексикон неперекладностей. – К. : Дух і Літера. – Т. 1. – 576 с.

Українська гуманітаристика

Маринович М. Вибране в шістьох томах. – Львів : Вид-во Укр. Католиц. Ун-ту.

Т. 1. Автобіографічні та ранні твори. Листи. – 460 с.

Т. 2. Постаті друзів. Дрогобицькі репортажі. Дорозні замальовки. – 463 с.

Т. 3. Публіцистика. – 699 с.

Т. 4. Наукові праці. – 591 с.

Т. 5. Передмови та рецензії. Виступи й інтерв'ю. – 623 с.

Т. 6. Українська ідея і християнство, або Коли гарцюють кольорові коні Апокаліпсису. – 551 с.

«Минушина»

Популярні видання/історична белетристика
Videiko M. Ukraine from Trypillia to Rus. – К. : Кгіон. – 528 с.

Дослідження/ документи

Україна : антологія пам'яток державотворення Х–ХХ ст. : дорога до себе : у 10 т. – К. : Вид-во С. Павличко «Основи».

Т. 1. Києворуська держава: суспільно-політична і художня спадщина доби Середньовіччя (Х–ХІІІ ст.). – 438 с.

Т. 2. Ренесанс ідеї української державності (ХІV–ХVІ ст.). – 614 с.

Т. 3. Битва за Козацьку державу (ХVІ–ХVІІ ст.). – 495 с.

Т. 4. Спроби реалізації Козацької держави (ХVІІІ ст.). – 525 с.

Т. 5. Романтики національного відродження (1800–1863 роки). – 733 с.

Т. 6. Змагання за українську ідею (від 60-х років до кінця ХІХ ст.). – 510 с.

Т. 7. Відродження української державності. – 703 с.

Т. 8. Розстріляне відродження України (1920–1930). – 773 с.

Т. 9. Час випробувань. Консолідація національно-патріотичних сил (1939 рік – початок 80-х років ХХ ст.). – 726 с.

Т. 10. Відродження й утвердження української державності (1987–2005). – 670 с.

Біографії/ мемуари

Гетьман : [нариси до біографії гетьмана Мазепи та до укр. і зарубіж. мазепіани : у 2 т.] : наук.-попул. вид. – К. : Темпора.

Т. 1. Шляхи. – 272 с.

Т. 2. Осмислення. – 368 с.

«Обрії»

Науково-популярна література/ публіцистика

Кнотц К. Секс, якого не знаєте : для подружніх пар, які люблять Бога. – Львів : Свічадо. – 222 с.

Спеціальна література

Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура : теорет.-методол. основи комплекс. навчання. – Львів : Аверс. – 496 с.

Енциклопедичні та довідкові видання

Рух опору в Україні : 1960-1990 : енциклопед. довід. – К. : Смолоскип. – 802 с.

«Дитяче свято»

Твори для дошкільнят і молодших школярів
Дерманський С. Чудове Чудовисько в Країні Жаховиськ. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 287 с.

Твори для середніх і старших школярів
Рутківський В. Джури і підводний човен. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 399 с.

Розвиваюча та пізнавальна література

Океанологія. Правдивий звіт про подорож на «НаUTILУСІ». – К. : Махаон-Україна. – 14 с.

«Візитівка»

Мистецтво

Сусак В. Українські митці Парижа, 1900–1939. – К. : Родовид. – 408 с.

Етнологія/ етнографія/ фольклор/ соціологія/ етністика

Опішнянська мальована миска другої половини ХІХ – початку ХХ століття (у зібранні Російського етнологічного музею в Санкт-Петербурзі). – Опішне : Укр. Народознавство. – 632 с.

Краєзнавча і туристична література

Покуття. – Львів : Манускрипт. – 456 с.

* * *

Краща книжкова серія року:

«Приватна колекція» (Львів, «Піраміда»), як і за підсумками 2009 р. – 9 книжок.

* * *

За видавничий імідж року відзначено київські видавництва: «Темпора», «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «Дух і Літера», «Смолоскип», «Критика», «Грані-Т»; «Піраміда» (Львів).

**Ю. Ворона, головний бібліотекар Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»**

КНИГОЮ РОКУ БІ-БІ-СІ–2010

НАЗВАНО РОМАН СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»

ПРЕМІЮ в еквіваленті 1 000 фунтів стерлінгів вручив українському письменнику С. Жадану за роман «Ворошиловград» [1] Надзвичайний та Повноважний Посол Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Україні пан Лі Тернер. Цю відзнаку літератор отримав уже вдруге.

До участі в конкурсі допускалися нові книги прози, написані українською мовою і видані між вереснем 2009 та вереснем 2010 року.

Експертами Бі-Бі-Сі цього року стали професор НаУКМА Віра Агеева, журналіст і депутат Ольга Ге-

расим'юк, телеведучий Андрій Куликов, журналіст «Української правди» Ірина Славинська та адміністратор премії, продюсер Бі-Бі-Сі Світлана Пиркало.

Як сказав Андрій Куликов: «Премія Книга року Бі-Бі-Сі робить велику справу, привертаючи увагу українців до літератури сучасної. Вона підтримує в мені віру не тільки в літературу, але й в українську книговидавничу справу!»

Експерт Бі-Бі-Сі Віра Агеева: «Роман Сергія Жадана «Ворошиловград» – про молоду людину, яку обставини виштовхують з узвичаєного щодення: треба по-

вертатися до рідного міста, бо раптом безслідно зник брат, а на його бізнес претендують якісь невідомі. Це повернення стало для героя Жадана ностальгічною подорожжю в дитинство. І якраз спогади породжують відчуття зрідненості і з містом, і з людьми, які потребують допомоги та захисту, але й самі готові прийти на допомогу, коли тобі без неї не обійтися. «Ми змушені рятувати тих, хто нам близький, не відчуваючи іноді, як змінюються обставини і як нас самих починають рятувати близькі нам люди». Одна з героїнь вважає, що десь з цього і починається любов. У цій фразі, може, ключ до всього роману, жорстокого, іронічного й сумовито-просвітленого».

Експерт Бі-Бі-Сі Ольга Герасим'юк: «Я читаю Жадана й не плачу, а щось таке... Як у нього правильно написано, всі ми хотіли стати пілотами. Більшість із нас стали лузерами. І все ж деякі з нас, скидаючись на танкістів, чий танк згорів, але бажання воювати лишилося, по щастю чи біди звальюються назад у свої діри, і там таки розуміють, що й нині ми не ми – як не знайдемо свої сліди на зачовганій платформі свого минулого й не залишимося там усією своєю потрьопаною душею, до якої дійшло: любити навчилася оце тут».

Експерт Бі-Бі-Сі Андрій Куликов: «Книга Жадана – це рух по висхідній, це найрізноманітніші персонажі, це автобуси і авіація. Це будні, які завжди з тобою. Це сполох невидимого дзвону над долинами української Йокнапатофи. Я дуже чекаю на те, коли цей конкретний Карлсон прилетить знову до всіх своїх уявних товаришів по іграх».

Експерт Бі-Бі-Сі Ірина Славінська: «Прекрасний роман із усіма можливими чеснотами: сюжет, голос оповідача, вдале місце дії. Мені особисто після прочитання захотілося поїхати в гості до родичів у Харківську область. Безперечним новаторством Жадана є те, що він примудрився написати трендовий, але «не поморочений» текст про пошуки генетичної пам'яті. Ще ніколи Жадан не був таким Жаданом».

Серед інших книг-фіналістів названо такі:

Юрій Винничук «Груші в тісті» [2].

У книжці зібрано оповідки, вже почасти відомі з окремих публікацій, але тепер вони складаються у більш-менш цілісний – принаймні хронологічно – сюжет. Львівський колорит всіх цих кав'ярняних посиденьок, веселих – не завжди безневинних! – розіграшів, літературних візій і фантазій захоплює сам по собі. Попри наскрізну настанову на гру з читачем, ця книжка перекоує в тому, що усвідомлення своєї національної й культурної ідентичності дає змогу зберегти себе у найбезнадійніших тарапатах та випробуваннях.

Роман Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» [3].

Новий роман письменниці вже встигли назвати й історичним епосом, і родинною сагою, і романтичною історією кохання... Всі згадані визначення так чи так підсвічують шереху вигадливо вибудованих залів «Музею покинутих секретів», але жодне не дає хоч скільки-небудь повного уявлення про твір.

Коли це й епос, то йому бракує обов'язкової для класичних епосів зрівноважено-спокійної авторської дистанційованості від того, що вже стало історією, на завжди усталилося, застигло перед зором спостерігача. Це таки справді роман про Час, але про Час, якому не вдається стати історією.

Сюжет одразу ж «підключає» до себе родинні спогади. Наші батьки чи дідуся, котрі в 1940-ві могли вою-

вати під різними прапорами, щось-таки нам розказували. В наших родинних альбомах зацілилися фотографії, з яких можна про щось дізнатися чи здогадатися. І уривки особистих спогадів складаються в якусь цілість саме в силовому полі «Музею покинутих секретів», якась бабуся розповідь виявляється безпосередньо причетною до великої історії. Зрозуміти, проаналізувати, чимось гордитися, а за щось уміти простити – тільки так можна здобутися на повноцінну національну історію.

Роман Анатолія Дністрового «Дрозоділа над томом Канта» [4].

Автор примудрився підняти абсолютно новий пласт українського буття та втілити його в літературній формі. Це – українське університетське життя – кафедри, студенти, конференції, беззмстовний і безпощадний ВАК, читання улюблених філософів і т. д. Парадокс міститься в грі бінарними опозиціями повного та порожнього. Життя, читання, наукова діяльність кохання, дружба – це все пусте чи повне? На перший, надто крупний план виступає влаштована побутова реальність середнього класу з вищою освітою. За нею – усвідомлення екзистенційної пустки.

Цілковитим новаторством є образ «дрозоділа» – істоти, котра рухається за траєкторією, що її неможливо обчислити. Тут можна говорити про дуже глибоке символічне наповнення...

Роман Володимира Лиса «Століття Якова» [5].

Читаючи цей твір, не можна позбутися згадки про два інші романи, які колись дуже вразили – «Сто років самотності» і «Осінь патріарха». Згадка, звісно, за назвами і за Біблійною роллю Якова як патріарха. Твори Габріеля Гарсія Маркеса відносять до магічного реалізму, роман Володимира Лиса – реалізм найреалістичніший в усьому: від докладних описів побуту в українському селі до вельми ощадливого (і тому дуже влучного) вживання місцевої говірки. Володимиру Лису немає потреби вдаватися до засобів «химерної літератури»: українська історія, яку автор подає через образ Якова, химерна достоту як українське сьогодення.

Попередніми переможцями премії «Книга року Бі-Бі-Сі» стали:

2009. Іздрик «Таке».

2008. Люко Дашвар «Молоко з кров'ю».

2007. Володимир Діброва «Андріївський узвіз».

2006. Сергій Жадан «Капітал».

2005. Юрій Винничук «Весняні ігри в осінніх садах».

У рамках премії «Книга року Бі-Бі-Сі» проходить і конкурс читацьких рецензій. Його переможцем став Давид Ліфшиць із Харкова за рецензію «Роман філософа» на книгу Оксани Забужко «Музей покинутих секретів».

Список літератури

1. Жадан С. Ворошиловград / С. Жадан. – Х. : Фоліо, 2010. – 442 с.
2. Винничук Ю. Груші в тісті / Ю. Винничук. – Львів : Піраміда, 2010. – 288 с.
3. Забужко О. Музей покинутих секретів / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 832 с.
4. Дністровий А. Дрозоділа над томом Канта / А. Дністровий. – Львів: Піраміда, 2010. – 148 с.
5. Лис В. Століття Якова / В. Лис. – Х. : Клуб сімейн. дозвілля, 2010. – 240 с.

Підготовлено за матеріалами BBC Ukrainian
Режими доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2010/11/101126_book_top_5_sp.shtml
http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/12/101210_book_winner_it.shtml?print=1

У ПАРИЖІ ВИЙШОВ ДРУКОМ РОМАН ПРО ГОЛОДОМОР

(Rijka R. Les Champs cannibales / Roman Rijka. – Paris : Pocket, 2008. – 416 p.)

У Парижі побачив світ роман про Голодомор 1932–1933 років в Україні «Лани людоджерів» французького журналіста та письменника Романа Рижки. Написано твір у жанрі фантастики. Хронологічно він є другою частиною трилогії цього автора про події в Україні в 1914–1950 роках. Перший твір під назвою «Сім потягів імператриці» розповідає про часи визвольних змагань та громадянської війни, третій, завершальний роман трилогії, також вже написано. В ньому йдеться про Другу світову війну та Українську повстанську армію.

Під час презентації свого твору читацькій аудиторії і відповідаючи на запитання Бі-Бі-Сі, письменник розповів, що про Голодомор він дізнався від батьків своєї дружини-українки: «Її родина суттєво постраждала від Голодомору. Матір мого свекра була єдиною в родині, хто вижив у 1933 році. Вона втратила батьків, двох братів, сестру... Родину було розкуркулено, а сама жінка не загинула лише тому, що працювала гувернанткою в родині радянського міліціонера».

Пан Рижка сподівається, що за допомогою художнього слова можна помалу розтопити загальну французьку байдужість до трагедії Голодомору, а також врівноважити активні московські впливи,

які заперечують формулювання геноциду стосовно подій 1933 року. Він зазначив: «Я переконаний, що література, роман – це добрий і прийнятний спосіб, який дозволяє знайомити французів з українцями та українською історією. Але, зокрема у Франції, треба бути дуже терплячими. Французи мають забагато упереджень щодо України та Росії. Наприклад, чимало моїх співвітчизників знають Шевченка-футболіста і не знають поета...».

У звичайному житті Роман Рижка – журналіст Раймон Клярінар, заступник головного редактора популярного французького тижневика «Кур'єр інтернаціональ». У щоденній праці йому нерідко випадає звертатися до теми Голодомору. Часопис оприлюднює відповідні переклади з української та російської преси. За спостереженнями редактора, не всі російські видання відкидають свідомий характер злочину проти українського народу. Щодо особистої позиції, журналіст та письменник зазначив, що в питанні Голодомору він не сумнівається у факті саме геноциду стосовно українців.

Підготовлено Ю. Вороною за матеріалами BBC Ukrainian
Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/11/101125_france_holodomor_oh.shtml

ПОДІЇ. ФАКТИ

МАЛОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ ЗАСУДЖУЮТЬ У НІМЕЧЧИНІ
ДО ... ЧИТАННЯ

НІМЕЦЬКЕ законодавство залишає суддям достатній простір для маневру при виборі покарання, особливо якщо йдеться про юних правопорушників. Суддя федеральної землі Гессен Крістоф Мангельсдорф рекомендує в таких випадках читання.

За статистикою, щорічно більше чверті мільйона жителів Німеччини у віці до 18 років вчиняють правопорушення різного ступеня тяжкості. Найбільш поширені серед них – крадіжки, бійки і псування чужого майна. Зазвичай за такого роду діяння молодих людей (хлопчики становлять 90% у цій віковій групі) відправляють на суспільно-корисні роботи, тобто на прибирання дитячих майданчиків або розчищення вулиць від снігу та ін.

Чи виконують такого роду покарання свою головну мету: наставити молодого правопорушника на шлях істинний?

«Копнути глибше»

Як говорить суддя: «В цьому і полягає сенс нашого проекту: «копнути глибше», дістатися до кореня проблеми. Наприклад, якщо я знаю, що ця молода людина вже була помічена у школі як забіяка або що у неї в сім'ї проблеми, такій людині треба допомогти розібратися у власній життєвій ситуації, а не просто покарати». У 2008 році Крістоф Мангельсдорф виступив ініціатором незвичайного проекту: за домовленістю зі школами та відомствами у справах неповнолітніх, він

почав як покарання застосовувати до своїх підсудних не суспільно-корисні роботи, а ... читання книг.

І не яких-небудь! На звання дієвого «антикримінального читива» претендують трохи більше десятка романів. Шукати у списку «Злочин і кара» або «Педагогічну поему» не варто. У «бібліотеку юного правопорушника» включені тільки сучасні твори, що вийшли в останні роки і говорять з молодими людьми їхньою мовою та про їхні проблеми.

«Список Мангельсдорфа»

«Ми не хотіли «заякувати» молоді класикою, цього вистачає і в школі. Ми вибрали нові, сучасні книги, в героях яких молоді люди могли б упізнати себе», – розповідає Ульрике Мюллер, співробітниця книжкового магазину «Талія» в центрі Фульди. Вона допомагала судді у складанні списку і забезпечує наявність книг у магазині, де їм відведено окрему полицю. До речі, той, хто проштрафився, повинен на свої кишенькові гроші купувати книгу.

На читання йому відводиться суворо встановлений термін (скажімо, п'ять тижнів). Після цього він повинен написати твір на тему прочитаного та пройти співбесіду з суддею, який і сам є батьком двох тінейджерів. «Спершу я перевіряю, чи справді молодий чоловік прочитав книгу, або ж він просто завантажив десь в Інтернеті короткий переказ, – зі знанням справи розповідає Мангельсдорф. – Але головна частина розмови – це відповідь на запитання. Що дала мені

ця книжка? Як описане в ній пов'язано з моїм життям?».

У всіх романах йдеться про ровесників правопопушників: молодих людей із важкими долями. Вони або народилися в неблагополучних сім'ях, або батьки страждають алкоголізмом, або їм довелося зіткнутися з наркоманією та насильством у школі.

У романі «Зло» шведський автор Ян Гійу розповідає про те, як вплинули на його особистість батьківські побої. В «Короткій спідниці» Кристини Вальден двоє юнаків, які згвалтували молоду жінку, вважають, що вона «сама винна»: розгулювала в міні. У «Парку осколків» Аліни Бронські кримінальні пристрасті киплять у середовищі вихідців із країн пострадянського простору. Крістоф Мангельсдорф особисто прочитав всі книги зі свого списку і вважає їх цікавими не тільки тематично, а й стилістично.

Книга – не покарання!

Ульрика Мюллер не любить, коли журналісти жартують, що, мовляв, покажи підліткові роман Достоевського і він почне благодати про пощаду, аби цього не читати. Неможливо «прописувати» класику тим, у кого немає елементарної навички читання, хто, грубо кажучи, жодного разу в житті не тримав в руках книжку! Їм потрібне щось простіше, дохідливіше. Книга – це не покарання, а двері в інший світ, це друг, який говорить: «Ти не один зі своїми проблемами, є й інші люди, які думають і розмовляють, як ти. І ось такий вихід вони знайшли зі своєї ситуації».

Підготовлено Ю. Вороною за матеріалами

<http://www.lenta.ru/> та <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5553530,00.html>

НІМЦІ ХОДЯТЬ У БІБЛІОТЕКИ ЧАСТІШЕ, НІЖ НА ФУТБОЛ

У Німеччині – близько 11 тис. бібліотек: наукових, університетських, історико-архівних, муніципальних, сільських... І саме вони з усіх культурно-просвітницьких закладів країни найбільш популярні та краще за все відвідуються.

Неймовірно, але факт: бібліотеки в Німеччині відвідують охочіше, ніж кінотеатри та стадіони, не кажучи вже про музеї чи концертні зали. 2010 року на німецьких стадіонах побувало 70 мільйонів осіб, у кіно – 146 мільйонів, а в бібліотеках – 200 мільйонів. Так було, звичайно, не завжди. Чим пояснюється така прихильність?

Відродження з попелу

Як не парадоксально це звучить, але нинішній бібліотечний бум почався в Німеччині з катастрофи, яка спіткала унікальну Бібліотеку Ганни Амалії у Веймарі. У 2004 році ця цитадель веймарського класицизму пережила страшну пожежу. Німці були приголомшені: загинуло 50 тис. безцінних книг і рукописів, серйозно пошкоджено було ще 60 тис. рідкісних видань, дуже сильно постраждала і сама будівля історичної бібліотеки.

Знаменитий зал рококо

Бібліотеки Ганни Амалії після реставрації

На щастя, досить багато що можна було відновити і заповнити. Але на реставрацію пошкоджених книг, придбання дублікатів, які могли б замінити згорілі оригінали, а також на ремонт і реставрацію старовинного багатоярусного залу в стилі рококо було потрібно багато грошей. Частина виділили з бюджету, але решту – більше 11 млн євро – принесла безпрецедентна акція збирання жертвувачів, в якій взяли участь різні фірми і понад 20 тисяч приватних осіб. Через всього три роки після страшної пожежі будівлю бібліотеки вдалося відновити. Поступово було заповнено і лакуни в книжковому фонді (наскільки це, зрозуміло, можливо).

З бюджетною підтримкою і без

Загалом, слово «бібліотека», яке в епоху Інтернету ніби стали забувати, знову у всіх на устах, і німці валом повалили в бібліотеки. І, що теж дуже важливо, муніципальна влада почала уважніше ставитися до цих закладів, виділяти більше грошей із бюджету. Охочіше

жертвують на бібліотеки і місцеві фірми. Так, районна бібліотека в тюрінгському містечку Земмерда отримує на рік 380 тис. євро з бюджету округу і у вигляді пожертвувачів від розташованої тут великої фабрики. Фонди бібліотеки нараховують 65 тис. книг, компакт-дисків та DVD. Ті, хто користується її послугами, платять лише 12 євро на рік, а для школярів і студентів послуги бібліотеки взагалі безкоштовні.

Зрозуміло, не у всіх периферійних районах країни все йде так добре. Два десятки муніципальних бібліотек закрилися в минулому році, близько 300 були вимушені змиритися зі скороченням бюджетних дотацій. І хоча на загальному фоні це не багато, голова Німецького бібліотечного союзу Моніка Циллер скаржиться на те, що часто не вистачає грошей на всі ті нові книги та електронні носії, які бібліотеки хотіли б придбати. До речі, про електронні носії. Сперечаючись з розхожою точкою зору, М. Циллер підкреслює, що, на її думку, CD і DVD зовсім не витісняють друковані книги, а Інтернет абсолютно не погрожує популярності бібліотек. Навіть навпаки. Люди приходять туди, тому що багато хто з них переконується в тому, що одним лише «гуглованням» потреби в необхідній інформації і, тим більше, в її систематизації не задовольниш. Більшість просто губиться в цьому інформаційному океані, перестає в ньому орієнтуватися. І тут якраз допомагають бібліотеки і бібліотекарі. Одне з їхніх завдань – структурувати електронну інформацію, навчити відокремлювати важливе від другорядного, правильно оцінити ті чи інші джерела.

Книга і «цифра»

Звичайно ж, і бібліотекарі мають бути відповідним чином підготовлені до виконання цього «службового обов'язку». Вимоги до них пред'являють в Німеччині високі. Без диплома бібліотекаря навіть в муніципальну бібліотеку влаштуватися непросто, хоча зарплата, за німецькими мірками, досить середня: від 2 000 до 3 000 євро на місяць (мінус податки, страховки і т. ін.). У різних федеральних землях, до речі, зарплата різна, тому що в Німеччині забезпечення галузі культури входить у прерогативу окремих земель (федерального міністерства культури у ФРН немає).

Кваліфікований бібліотекар обов'язково повинен розбиратися не тільки в друкованих, паперових книгах, а й в електронних носіях інформації. Вони чудово доповнюють книжкові фонди, з ними часто зручніше працювати. І не випадково, наприклад, Баварська державна бібліотека (центральна в цій федеральній землі і одна з найбільших у країні) оцифровує всі свої зібрання. А університетська бібліотека в Галле, відома своїми старовинними книгами, переводить в електронний

формат усі видання, випущені до 1800 року. І хоча справа ця нешвидка і недешева (доводиться вручну сканувати кожен сторінку старовинних фоліантів), в Галле все ж вирішили цим зайнятися. Такі часи...

Підготовлено **Ю. Вороною** за матеріалами:
<http://www.lenta.ru/> та <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6173312,00.html?maca=rus-BK2009SJ-3653-xml-trrss>

БІБЛІОТЕКА В ПРАВОВОМУ ПОЛІ

ЗАКОН УКРАЇНИ № 2778–VI ПРО КУЛЬТУРУ (Витяг)

Цей Закон визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них.

Розділ II. ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Стаття 8. Право на доступ до культурних цінностей та культурних благ

3. Громадяни мають право на доступ до культурних цінностей шляхом: – користування фондами бібліотек, що належать до Державного бібліотечного фонду України.

Стаття 9. Право на утворення закладів культури

3. В Україні гарантується можливість утворення різних за формою власності та видами діяльності у сфері культури закладів культури – ... бібліотек...

Розділ III. ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Стаття 15. Розповсюдження та популяризація творів літератури і мистецтва

1. Заклади та працівники культури вільно розповсюджують та популяризують з дотриманням вимог законодавства твори літератури і мистецтва, самостійно визначають... зміст і форми... бібліотечно-інформаційної... діяльності у сфері культури.

Стаття 16. Збереження культурної спадщини, культурних цінностей та культурних благ

1. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечують: збереження Державного бібліотечного фонду України... постійне поповнення сучасними творами мистецтва, продукцією вітчизняного книговидавництва, кінематографа, аудіовиробництва; функціонування і розвиток мережі... бібліотек...

3. Забороняється вилучення друкованих видань, вихідних матеріалів фільмів та фонограм, інших мистецьких і літературних творів, документів, пам'яток з бібліотечних... фондів, знищення культурних цінностей з ідеологічних чи політичних міркувань.

Стаття 20. Особливості провадження інвестиційної та інноваційної діяльності, проведення приватизації у сфері культури

3. Не підлягають приватизації: документи Державного бібліотечного фонду України; заклади культури, що забезпечують державні соціальні нормативи у сфері обслуговування населення закладами культури;

4. Забороняється виселення закладів культури (... бібліотек...), ... з приміщень без надання їм іншого рівноцінного приміщення.

Розділ IV. БАЗОВА МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ

Стаття 22. Призначення та функціонування базової мережі закладів культури

2. Базова мережа закладів культури формується органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Існуючі заклади культури та заклади освіти сфери культури автоматично включаються до базової мережі.

3. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування під час формування та забезпечення функціонування базової мережі закладів культури керуються державними соціальними нормативами у сфері обслуговування закладами культури, передбаченими Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Виключення закладів культури з базової мережі можливе лише за погодженням з Міністерством культури і туризму України.

Стаття 23. Рівні базової мережі закладів культури

1. До базової мережі закладів культури загальнодержавного рівня належать державні, у тому числі національні (бібліотеки...).

2. До базової мережі закладів культури місцевого рівня належать комунальні заклади культури (бібліотеки...).

Стаття 24. Переліки закладів культури базової мережі

1. На підставі державних соціальних нормативів забезпечення населення закладами культури і культурними послугами спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері культури затверджує пере-

лік закладів культури базової мережі загальнодержавного рівня. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування затверджують переліки закладів культури базової мережі місцевого рівня.

Стаття 25. Національні та академічні заклади культури

1. Статус національного закладу (установи) України може бути надано декільком закладам (установам) культури залежно від їх кількості у відповідній групі (... бібліотеки).

Розділ V. ФІНАНСУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ

Стаття 26. Витрати на утримання закладів культури

2. Заклади культури загальнодержавного та місцевого рівня базової мережі залежно від форми власності утримуються або отримують фінансову підтримку відповідно за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, інших місцевих бюджетів, а також коштів установ, організацій, громадян та їх об'єднань.

Приватні заклади культури фінансуються їх засновниками.

Стаття 28. Забезпечення господарської діяльності закладів культури

1. Держава сприяє: забезпеченню закладів культури... будівлями, спорудами, приміщеннями, збудованими за спеціальними проектами, або іншими упорядженими приміщеннями, що відповідають потребам закладу культури;

Розділ VI. СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Стаття 29. Оплата і стимулювання праці працівників у сфері культури

1. Оплата праці у сфері культури має забезпечувати створення належних матеріальних умов для ефективної самостійної творчої діяльності працівника, підвищення престижності професії, сприяти підвищенню його кваліфікації, стимулювати залучення талановитої молоді до діяльності у сфері культури.

Заробітна плата працівника у сфері культури... складається з посадового окладу (тарифної ставки), надбавки за почесне звання, доплат за науковий ступінь, вислугу років залежно від стажу роботи в державних і комунальних закладах культури, закладах освіти сфери культури, інших надбавок та доплат, премій, винагород за творчу діяльність, передбачених законодавством.

Умови оплати праці працівників у сфері культури державних і комунальних закладів культури... визначаються Кабінетом Міністрів України.

3. Працівники у сфері культури, ...які працюють у державних і комунальних закладах культури, мають право на допомогу для оздоровлення під час надання щорічної відпустки у розмірі посадового окладу, а також на матеріальну допомогу для вирішення соціально-побутових питань та доплату за вислугу років у розмірах і порядку, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

4. Працівники державних і комунальних закладів культури... , які працюють у сільській місцевості та селищах міського типу, а також пенсіонери, які раніше працювали в державних та комунальних закладах культури... у таких населених пунктах і проживають у них, мають право на безоплатне отримання у власність земельної ділянки відповідно до законодавства.

Президент України

14 грудня 2010 року

Віктор ЯНУКОВИЧ

<http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/233344> –
Міністерство культури і туризму України, офіційний веб-сайт

ПЕРСОНАЛІЇ

З черговим ювілеєм вітаємо нашого колегу **Леоніда Ілліча Бейліса** – кандидата історичних наук, завідувача відділу науково-професійної інформації для бібліотек, заступника головного редактора журналу «Бібліотечна планета»!

Зичимо здоров'я, незгасаючої творчої наснаги, подальших здобутків на бібліотечній ниві!

Редакційна колегія журналу та колектив НПБУ

Вітаємо директора комунального закладу «Барська районна бібліотека» **Любов Олексіївну Кирилюк**, яка в ці весняні дні відзначає свій ювілей. Хочеться побажати цій чудовій людині міцного здоров'я, невичерпної енергії та творчої наснаги. Хай доля оберігає Вас, шановна Любове Олексіївно, наповнюючи життя любов'ю рідних, вірністю друзів, підтримкою колег! Цей знаменний день Ви зустрічаєте у розквіті сил, на рубежі нових звершень, з проектами майбутніх робіт і не перестаете дивувати своєю сміливістю ідей, невтомністю, оптимізмом.

Колектив працівників Барської районної бібліотеки Вінницької області

